

**“3167 SAYILI ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ
VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA
KANUN”DA DEĞİŞİKLİK YAPAN 4814 SAYILI
KANUNUN “ÇEKTE ŞEKİL ŞARTLARI” VE
“MUHATABIN ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ” KONULARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

*Yrd.Doç.Dr. Şafak NARBAY**

I- GİRİŞ

Kambiyo senetleri içinde, “paraya eşdeğerde bir ödeme aracı” niteliğini taşıması, “herhangi bir vadeyi içermemesi” ve poliçe ve bonoya göre “daha güvenli olması [karşılıksız kalması durumunda keşidecinin hem hukuki hem de cezai yaptırıma maruz kalması (3167 sayılı ÇekK m.16) ve miktar az da olsa, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için muhatap bankanın hamile ödeme yükümlülüğünün bulunması]¹

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi.

¹ Bu yükümlülük maddenin ilk halinde “yirmi bin liraya kadar olan çekler ile bu miktar üzerindeki her çekin yirmibin lirası (m.10, f.1, c.1)” olarak belirtilmişken, miktar aynı maddenin 2 nci fıkrası hükmlü uyarınca sırasıyla T.C. Merkez Bankası’nın 16.3.1990 tarihli Resmi Gazetede (S.20463, s.20) yayımlanan 2 Nolu Tebliği ile 125.000 TL’ye; 18.6.1993 tarihli Resmi Gazetede (S.21611, s.11) yayımlanan 6 Nolu Tebliğ ile 500.000 TL’ye; 18.2.1995 tarihli Resmi Gazetede (S.22206, s.11) yayımlanan 7 Nolu Tebliğ ile 1.500.000 TL’ye; TCMB Bankacılık Uygulama Müdürlüğünün 29.5.1997 tarihli yazısı ile 5.000.000 TL’ye; 13 Kasım 2002 tarihli Resmi Gazetede (S.24935, s.18) yayımlanan 8 Sıra Nolu Tebliğ ile 2 Aralık 2002’den geçerli olmak üzere 60.000.000 (altmışmilyon) TL’ye ve nihayet 4814 sayılı Kanun ile (m.10) bu miktar her bir çek yaprağı için 300.000.000 (üçyüzmilyon) TL’ye çıkarılmıştır (ancak, muhatap bankanın, ayrıntılarını ileride açıklayacağımız üzere, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması durumunda her çek yaprağı için üçyüzmilyon liralık sorumluluğunun söz konusu olabilmesi açısından 4814 sayılı Kanunun geçici madde 5, f.1 ve f.2 hükümleri uyarınca TCMB’ce yayımlanan tebliğde belirlenen esaslara uygun olarak yeni çek defterlerinin bastırılması gerekmektedir. Yeni çek defterleri bastırılıncaya kadar geçecek sürede –Tebliğin yayımı-

(3167 sayılı ÇekK m.10)]” gibi nedenlerden dolayı kullanımı en çok tercih edilen senet “çek” olmuştur². 3 Nisan 1985 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 19.3.1985 tarihli “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (kısaca: ÇekK)³” ile çekle ödemelerin yasal bir düzene kavuşturulması, çek kullanımının yaygınlaştırılması, çek hamillerinin tam bir emniyet içerisinde çekle yapılan ödemeleri kabul etmeleri ve karşılıksız çek keşide edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır⁴. Bu doğrultuda Kanunla, çek keşide edenlere ve bankalara Ticaret Kanununda yer almayan birtakım yükümlülükler getirilmiş; “karşılıksız çek keşide edenler” için hukuki ve cezai yaptırımlar öngörülmüş; aynı zamanda, “çekte ilişkin şekil şartları”, bu kanun öncesine kadar öğretide yoğun tartışmalara konu olan “muhatap bankanın ödeme yükümlü-

nı izleyen üçüncü ayın sonuna kadar- bankaların müşterilerine verdikleri çek defterlerinden ötürü sorumlulukları her çek yaprağı için altmışmilyon liradır).

2 Çekin hukuki-iktisadi niteliği ve poliçe ve bonoya göre farklı özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇELEBİCAN Gürkan/KALPSÜZ Turgut/EREM Faruk**, İktisadî ve Hukuki Yönden Çek, Ankara, 1974, s.5-143; **ÖZTAN Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, Ankara, 1997, s.1029-1039 (Kıymetli Evrak-1997); **DOMANIÇ Hayri**, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi-IV, İstanbul, 1990, s.544-545; **POROY Reha/TEKİNALP Ünal**, Kıymetli Evrak Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2001, s. 240-241, N.425-427; **REİSOĞLU Seza**, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara, Eylül, 1998, s.13-16 (Çek-2.Bası); **KINACIOĞLU Naci**, Kıymetli Evrak Hukuku, 5.Baskı, Ankara, 1999, s.259-262; **GÖLE Celal**, Çek Hukuku, Ankara, 1989, s.2-4 (Çek Hukuku); **TEKİL Fahiman**, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, 1994, s.165-173; **TUNA Ergun**, Ticaret Hukuku, C.III, Kıymetli Evrak, İstanbul, 1995, s.275-277, 279-280; **PULAŞLI Hasan**, Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, 2001, s.146-150; **KAYAR İsmail**, Kıymetli Evrak Hukuku, Aralık, 2000, s. 139; **BAHTİYAR Mehmet**, Kıymetli Evrak Hukuku, Ders Notları-Soru Örnekleri, İstanbul, 2003, s.101-103.

3 RG. 3 Nisan 1985 t. ve S.18714.

4 3167 sayılı Çek Kanununun Genel Gerekçesi: “Çek kullanımının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve çek hamillerinin korunması yönünden, özellikle son yıllarda kendisini gösteren kanuni yetersizlik, bu konuda bir mevzuat düzenlemesine gidilmesini mecburi kılmıştır.

Hazırlanan Tasarı ile Türk Ticaret Kanununda çekle ilgili olarak yer alan prensipler güçlendirilirken, çek hamillerinin korunması hususunda çek keşide edenlere ve bankalara mükellefiyetler getirilmektedir.

Ayrıca karşılıksız çek keşide edenler yönünden bu Kanun Tasarısı ile caydırıcı olabilecek cezai müeyyideler getirilmekte ve konulan esaslara aykırı hareket edenlerin fiillerinin cezasız kalmaması gözönünde tutulmuş bulunmaktadır (Tutanak Dergisi, C.13, Y. Yılı:2, Dönem 17, S. Sayısı: 236)”. Aynı bir Çek Kanunu çıkarmayı zorunlu kılan nedenler hakkında bir değerlendirme için bkz. **TEOMAN Ömer**, Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul, 1987, s.5 (Çek Yasası).

lûğü”, “muhatap kavramı” gibi birtakım konularda da somut düzenlemeler yapılmıştır.

Zaman içerisinde 3167 sayılı ÇekK’nın uygulamasında birtakım sorunlar çıkmış⁵ ve ilk olarak Kanunun “*Karşılıksız çek*” başlıklı 16 ncı madde hükmü 3863 sayılı Kanunla⁶ değiştirilmiştir. Ancak, yapılan bütün bu yasal düzenlemelere rağmen, karşılıksız çek keşidesinin önüne geçilememiş, bu suç nedeniyle açılan davalar mahkemelerde önemli yer tutmuş⁷ ve bu arada 3.10.2001 tarihinde Anayasa’da 4709 sayılı Kanunla⁸ 30 maddeden oluşan ve son derece önemli nitelikte değişiklikler yapılmış; bu kapsamda madde 38, f.8 “*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz*” şeklinde hükme bağlanmıştır. Anayasa m.38, f.8’de yer alan ve dayanağını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 4 ve 6 numaralı Protokolleri oluşturan bu hüküm, karşılıksız çek keşide edenlerin de bu kapsamda sayılmaları ve dolayısıyla hapis cezası ile cezalandırılmamaları tartışmasını ortaya çıkarmıştır⁹. Bunun yanında, Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 20.11.2001 tarihli kararında¹⁰, bir çek keşide edilmesini “*her iki tarafa borç yükleyen bir akit*” olarak nitelendirilmiş; ayrıca “*Karşılıksız çek keşide etmek suçu iradi olarak düzenlenen çekin*

⁵ 3167 sayılı Çek Kanununun uygulamasında ortaya çıkan sorunlar ilk olarak 16 Mart 1990 tarihinde Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü tarafından düzenlenen “*3167 Sayılı Çek Yasasının Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar*” başlığı altında bir sempozyumda ele alınıp, incelenmiştir (bkz. Batider, C.XV, s.2, Aralık, 1989).

⁶ RG. 26.1.1993 t. ve S.21477. Gerçi, Anayasa Mahkemesi’nin 11.1.1994 gün, E.1993/29, K.1994/1 sayılı kararıyla 3863 sayılı “*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’un 16 ncı Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun’un*” Geçici maddesinde yer alan “*.....üç ay içinde....*” ve “*...yine bu sürede....*” sözcüklerinin mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş kişiler yönünden iptaline karar verilmiştir.

⁷ Çek suçları hakkında yakın tarihli bir kriminolojik değerlendirme için bkz. YÜCEL Mustafa Tören, Çek Suçları Kriminolojisi, Çek Hukukunun Güncel Sorunları, İstanbul, 2002, s.39-53.

⁸ RG. 17.10.2001 t. ve S.24556 mükerrer.

⁹ Sorun bilimsel bir toplantıda ele alınmış ve gerçekten ÇekK m.16’da öngörülen “hapis cezası” hükmünün Anayasa m.38, f.8 ile çelişip çelişmediği bütün boyutlarıyla tartışılmıştır (bkz. FEYZİOĞLU Metin, Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması, Anayasa ve Ceza Hukukları Açısından Bir İnceleme, AİHS ve Anayasa m.38, f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara – 1 Aralık 2001, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Yayın Nu:390, Ankara, 2001, s.19-30, s.34 - Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu -); aynı sempozyumun Feyzioğlu’nun bildirisinden sonra yapılan “Tartışmalar” bölümü, s.41-54 ve aynı sempozyumun “Panel” bölümü, s. 57-82.

¹⁰ YCGK., 20.11.2001 T., E.2001/10-249, K.2001/257 (YKD., C.28, S.1, Ocak 2002, s.115-121).

bankaya ibrazında oluşan, yaptırımı özgürlüğü bağlayıcı ceza olan ve objektif sorumluluk esasına dayanan bir suç olduğundan, Anayasanın 38. maddesinin 9. fıkrasındaki¹¹ kuralla çelişmektedir” ve sonuç olarak da “Üst norm olan ve lehe bulunan Anayasa hükmü ile çelişen bir kuralın uygulanabilirliğinden söz edilmesine olanak bulunmadığından, çelişkiyi gideren yeni bir yasal düzenleme yapılmasının beklenilmesinde ve buna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır” diyerek ÇekK m.16’da yer alan düzenlemenin Anayasa m.38, f.8 ile çeliştiğini ileri sürmüştü; devamla, bu çelişkinin bir yasal düzenlemeyle giderilebileceğini ve bu düzenleme yapılınca kadar beklenilmesi ifade etmiştir. İşte bütün bu nedenler, 3167 sayılı Çek Kanununun yeniden ele alınması ihtiyacını şiddetle artırmış; farklı değişiklik Taslak ve Tasarıları gündeme gelmiş¹²; başta

¹¹ Bahsedilen hüküm Anayasanın 38 nci maddesinin 9 değil 8 nci fıkra düzenlemesinde (Anayasa m.38, f.8) yer almaktadır.

¹² Hemen ifade etmek gerekir ki, 3167 sayılı ÇekK’da değişiklik yapılmasına ilişkin ilk tasarı Anayasa değişikliğinden önce 24.06.1999 tarih ve 1/445 Esas Numarası ile hazırlanmış; 23.07.1999 tarihinde “Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknolojiler Komisyonu”na sunulmuş, ancak bu Tasarı daha sonra geri alınmıştır. 2001 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinden sonra hazırlanan “ön tasarı” ve gerekçeleri için bkz. “Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar-Panel, Ankara-12 Ocak 2002, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Yayın Nu:391, Ankara, 2002, s.107-124 (3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu)”. Bu ön taslakta çok az değişiklik yapan Tasarı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra ve İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı” olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonunun önüne gelmiş ve bu komisyonda birtakım değişiklikler yapılarak Esas: 1/970 ve 32 Numaralı kararlar kabul edilerek Bakanlar Kuruluna sunulmuştur (Adalet Komisyonunun kabul ettiği bu metin için bkz. OĞUZOĞLU Abdullah Çetin/OĞUZOĞLU Özkan, Açıklamalı-İçtihatlı, Bono ve Çek Sorunları, Genişletilmiş 7.Baskı, İstanbul, 2000, s.340-344). Bakanlar Kurulu da 11.2.2002 tarihinde Tasarının Başbakanlığa arz edilmesini karara bağlamış ve Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü Tasarı ve gerekçesini dönemin Başbakan’ının imzası, 15.4.2002 tarih ve B.02.0.KKG.0.10/101-418/2070 sayıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na göndermiştir. Ancak Tasarı, bu haliyle o zamanki Hükümet döneminde yasalaşamamıştır.

Daha sonra ülkede genel seçim olmuş ve yeni bir Hükümet Kurularak 3167 sayılı ÇekK’da yapılması düşünülen değişiklikleri gündemine almış; bu doğrultuda Tasarının adı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı” olarak değiştirilmiş ve bu Tasarıda da, bazı düzeltmelerle, daha önce hazırlanan Tasarılarıdaki değişiklik düzenlemeleri esas alınmıştır. Bütün bu Tasarıların “en karakteristik ortak özellikleri”, “karşılıksız çek keşide suçu”nun yaptırımı olarak, mevcut düzenlemede olduğu gibi, “hapis cezası” değil, “ağır para cezası” öngörmeleri ve ileri tarihli bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihten önce muhatap bankaya ibraz edilmesi durumunda “kısmi ödemeye ilişkin kaydın konulması dışında hiçbir işlem yapılmaksızın hamiline geri verileceğinin” ve “bu çek dolayısıyla ke-

Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü'nde olmak üzere, üniversitelerde bilimsel toplantılar düzenlenmiş¹³; bu arada konu ile ilgili bireysel çalışmalar yapılmış¹⁴; Türkiye Bankalar Birliği Tasarı hakkında yazılı bir rapor hazırlanmıştır¹⁵. Ancak Tasarı, özellikle “karşılıksız çek keşide edenleri”, “çek hamillerini” ve “bankaları” çok yakından ilgilendirdiği, bütün bu ilgilileri “tam anlamıyla” memnun edebilmek de mümkün olmadığı için¹⁶, TBMM Adalet Komisyonu'nda iki kez alt komisyona sevk edilmiştir¹⁷. Nihayet, 20.1.2003 tarihinde Başbakanın imzasıyla “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına

şide tarihine kadar herhangi bir hukuk yoluna başvurulamayacağı”nın hüküm altına alınmasıdır.

- 13 Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü'nde düzenlenen bir sempozyumda, öncelikli olarak, yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Anayasa m.38, f.8 düzenlemesinin hangi anlama geldiği ve doğuracağı sonuçlar ele alınmış (Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu - Ankara - 1 Aralık 2001); bunu takiben yine aynı Enstitü tarafından “3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu (Ankara - 12 Ocak 2002)” düzenlenmiştir. Bunun yanında İstanbul Ticaret Üniversitesi tarafından 4 Ocak 2002 tarihinde “Çek Hukukunun Güncel Sorunları” başlıklı bir sempozyum düzenlenmiş ve bu sempozyumda sunulan bildiriler ve yapılan tartışmalar basılı hale getirilmiştir (Çek Hukukunun Güncel Sorunları, 4 Ocak 2002, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Yayın No:1, İstanbul, 2002). Ayrıca, Marmara Üniversitesi Uluslararası Çalışma Kulübü, “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan Değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi” başlıklı bilimsel bir toplantı düzenlemiş ve burada sunulan bildiriler basılı hale getirilmiştir (KABOĞLU İbrahim/CENTEL Nur/SOMER Mehmet, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan Değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Güven Kitabevi, İstanbul, 2002).
- 14 Bu çalışmalara yeri geldikçe atıflarımız içinde değineceğiz.
- 15 Türkiye Bankalar Birliği “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Gereğesi'ne İlişkin Görüş ve Öneriler” başlıklı bir raporu 26.03.2002 tarihinde kendi Web sayfasında kamuoyuna sunmuştur. Bkz. www.tbb.org.tr/26.03.2002
- 16 Benzer bir değerlendirme için bkz. CHP Malatya Milletvekili **Muharrem KILIÇ**'in Tasarının tümü üzerinde yaptığı konuşma (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:5, Yasama Yılı:1, 26.2.2003 Çarşamba, s.14-www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b037m.htm); AKP Konya Milletvekili **Harun TÜFEKÇİ**'nin Tasarının tümü üzerinde yaptığı konuşma (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:5, Yasama Yılı:1, 26.2.2003 Çarşamba, s.14-www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b037m.htm) ve Adalet Bakanı **Cemil ÇİÇEK**'in Tasarının tümü kabul edildikten sonra yaptığı teşekkür konuşması metni (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:5, Y.Yılı:1, 26.2.2003 Çarşamba, s.30 - www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b037m.htm -).
- 17 Bu durumun kamuoyunda bir değerlendirmesi için bkz. **BABACAN Nuray**, “Çek Yasasında Kulis Savaşı”, Hürriyet, 13.02.2003.

İlişkin Kanun Tasarısı” adında, gerekçesiyle birlikte TBMM Başkanlığına gönderilmiş¹⁸; bu arada Adalet Komisyonu da 20.03.2003 tarihinde Tasarı hakkında raporunu hazırlayarak (Esas No.:1/433 Karar No.:16) TBMM Başkanlığına sunmuş; Tasarı Adalet Komisyonu’nun raporunda önerdiği birtakım değişikliklerle 26.2.2003 tarihinde aynı adla TBMM’de kabul edilmiş ve 8 Mart 2003 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak, 4814 sayılı Kanun olarak yürürlüğe girmiştir.

4814 sayılı Kanunla 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK’da bir dizi değişiklikler yapılarak, gerek uygulamada gerek öğretide sorun olarak ortaya konulan birtakım hususlarda “somut düzenleme” yapılarak çözüm bulma yoluna gidilmiştir.

Bu incelememizde, 4814 sayılı Kanunun “çekte şekil şartları” ve “muhatabın ödeme yükümlülüğü” konularında getirdiği yeni düzenlemeler, değişiklik öncesi durum ile karşılaştırılmalı olarak ele alınacak; buna karşılık getirilen diğer yeni düzenlemeler başka çalışma(ların) konusu yapılacaktır.

II- ÇEKTE ŞEKİL ŞARTLARI

1. 19 Mart 1985 Tarihli 3167 Sayılı Çek Kanununda Getirilen Düzenleme

“Çek Karneleri” başlığını taşıyan 3167 sayılı Çek Kanunu m.3 hükmü uyarınca:

“Bankalar çek karnelerinin her yaprağına çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazmaya mecburdurlar.

Çek karneleri bankalar tarafından basılır ve bastırılır.

Çek karnelerinin şekline dair esaslar Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak T.C. Merkez Bankası’nca tespit edilir.

Bankalar çek karnesi verdikleri müşterilerinin açık kimlik ve adresleri ile vergi kimlik numaralarını T.C. Merkez Bankası’na bildirmek ve bunlara ilişkin belgeleri hesapların kapatılmalarını izleyen beşinci yılın sonuna kadar saklamak zorundadırlar¹⁹.”

Görüldüğü gibi, maddenin birinci fıkrasında “açıkça”, çek karnelerinin her bir yaprağında bulunması gereken birtakım unsurlar sayılmış ve aynı zamanda bunların çek yaprağında yer almasının sağlanması da bankalara bir

¹⁸ Tasarı, T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü’nün, 20.1.2003 t. ve Sayı: B.02.0.KKG.0.10/101-418/389 yazısı ile TBMM Başkanlığına gönderilmiş ve 22.1.2002 tarih ve 1/433 sayı ile TBMM Başkanlığı kayıtlarına girmiştir.

¹⁹ Bu fıkra hükmü, 4358 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin e) fıkrasıyla değiştirilmiştir (bkz. RG. 4.4.1998 t. ve S.23307).

“zorunluluk” olarak öngörülmüştür. İkinci fıkrada ise, çek karnelerinin bankalar tarafından basılabileceği ya da bastırılabilmesi; üçüncü fıkrada da, ikinci fıkra ile bağlantılı olarak, çek karnelerinin şekline dair esasların Türkiye Bankalar Birliği’nin görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından tespit edileceği hükme bağlanmıştır²⁰.

Kambiyo senetlerine ilişkin hükümler Türk Ticaret Kanununun (kısaça:TTK) üçüncü kitabının dördüncü faslında düzenlenmiştir. Çek hakkındaki hükümler ise, bu faslın üçüncü kısmında m.692-735 arasında yer almaktadır. TTK’nın “A) Şekil” üst başlığı altında “I- Unsurlar” başlıklı 692 nci maddesinde, bir çekin ihtiva etmesi gereken unsurlar 6 bent halinde sayılmış ve “II- Unsurların bulunmaması” başlıklı 693 ncü maddesinde de 692 nci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senedin, ikinci ve üçüncü fıkralarda (TTK m.693, f.2 ve f.3) yazılı haller dışında çek sayılmayacağı belirtilmiştir. Bu iki madde düzenlemesi bir senedin hangi unsurları içerdiği, bir başka deyişle, hangi şekil şartlarını taşıdığı takdirde çek olarak geçerli sayılacağını açıkça ortaya koymaktadır. Bu düzenlemelere karşın, 3167 sayılı ÇekK m.3 hükmünde, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bir çek yaprağında bulunması zorunlu olarak öngörülen ve TTK m.692’de yer almayan birtakım unsurlar sayılmıştır. Bu durum, 3167 sayılı ÇekK m.3 hükmünün TTK m.692’ye bir ek getirip getirmediği sorunu ortaya çıkarmıştır. Konu öğretilde ele alınmış ve 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3 düzenlemesi ile ilgili olarak iki farklı görüş ortaya konulmuştur:

Birinci ve Türk Hukukunda baskın olan görüşe göre, 3167 sayılı ÇekK m.3’ün, bankaların, çek karnelerinin her yaprağında çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerinin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazma zorunluluğuna ilişkin birinci fıkra (f.1) ve çek karnelerinin baskı şekli hakkındaki ikinci fıkra (f.2) hükümleri TTK’nın çekin şekli unsurlarını düzenleyen 692 ve 693 ncü maddelerine bir ek yapmamıştır²¹. Bir başka deyişle, her ne ka-

²⁰ Nitekim, bu fıkra hükmü uyarınca T.C. Merkez Bankası önce 1 Sıra Nolu Tebliği yayımlamış (RG., 24.9.1985 t. ve S.18878); ardından da bu Tebliğin 1 nci ve 2 nci maddelerinde değişiklik yapan 2 Sıra Nolu Tebliğ yayımlanmıştır (RG.16.3.1990 t. ve S.20463). Böylece, çek karnelerinin baskı şekline ilişkin esaslar, çek karnesi verilen hesap sahiplerinin kimlikleri ile kısmen veya tamamen ödenmeyen çekler için hesap sahibine gönderilecek ihtar mektubunun muhtevası, çekleri ödenmeyen hesap sahipleri ile çek hesabı açma ve çek keşide etme yasağı konularına ilişkin olarak bankalar ve T.C. Merkez Bankasıyla yapılacak bildirim ve duyurular bu Tebliğlerle düzenlenmiştir.

²¹ **DOMANIÇ**, s.564; **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak-1997, s.1066-1068. Ancak yazar, karşılıksız çek çekme suçunun varlığı için, bir çek yaprağında gerek TTK m.692 ve m.693 gerek 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1’de belirtilen şekil şartlarının birlikte yer alması ve çekin de karşılıksız çıkmasının mutlaka gerekli olduğunu ileri sürmektedir (s.1068). **ÖZTAN Fırat**, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara, 1999, s.224 (Kıymetli Evrak-1999);

dar 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1 ve f.2 hükümleri bankalara bu konularda bir zorunluluk getirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası da ilgili Tebliğlerde çek karnelerinin baskı şeklini ayrıntılı olarak düzenlemişse de, bunlar, doğrudan doğruya çekle ödemelerin düzenlenmesi için kanun koyucu tarafından öngörülmüş yardımcı unsurlardır; zorunlu unsur olma özellikleri bulunmamaktadır²². Bir kere, 3167 sayılı ÇekK m.3'te belirtilen unsurların bulunmaması durumunda ilgili senedin çek olarak nitelendirilmeyeceği konusunda ne bu maddede ne de 3167 sayılı Kanunun diğer maddelerinde bir hüküm yer almaktadır; sadece, bu unsurların bulunmasını bir zorunluluk olarak öngören 3 üncü madde hükmüne aykırı davranış, muhatapı ÇekK

POROY/TEKİNALP, s.242, N.431 ve dp.9; **GÖLE**, Çek Hukuku, s.31-32 ve 35; **GÖLE Celal**, 3167 Sayılı Kanuna Göre Çekin Unsurları ve Şekli, Prof.Dr. Yaşar Karayalçın'a 65 inci Yaş Armağanı, Ankara, 1988, s.239-246 (Çekin Unsurları); **GÖLE Celal**, Uygulama Açısından 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Batider, C.XV, S.2, Aralık, 1989, s.34-35 (Sempozyum); **TEKİL Fahiman**, s.186-187; **BAŞAL Koparan**, 3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar, Uygulama Açısından 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, Batider, C.XV, S.2, Aralık, 1989, s.52. Yazar, buradaki açıklamalarında, Yargıtay 7 nci Ceza Dairesi'nin çekin tanımında TTK'nın 692 nci maddesini esas aldığı ve 3167 sayılı ÇekK m.3 ve diğer maddelerin de TTK'da tanımlanan çekle ilgili hükümlerde değişiklik yapıldığı konusunda hüküm içermediğini, prensip olarak 3167 sayılı Kanun m.3 ile getirilen iki unsurun zorunlu unsur olarak kabul edilmediğini; nitekim 7 nci Ceza Dairesinde çekte keşidecinin hesap numarasının yazılmamış olmasının çekin sıhhatini etkilemeyeceğinin kabul edildiğini ifade etmektedir. Aynı doğrultuda açıklama için bkz. (s.101). **BOZER Ali/GÖLE Celal**, Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi, Onikinci Bası, Ankara, 2001, s.171; **İMREGÜN Oğuz**, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, 1998, s.121; **ERİŞ Gönen**, Açıklamalı, İctihatlı, Uygulamalı Çek Hukuku, 2.Bası, Ankara, 2000, s.16 (Çek-2000); **ERİŞ Gönen**, 40.Yılında Türk Ticaret Kanunu Semineri Tartışmaları, İstanbul, 1998, s.92-93 (40.Yıl Seminer Tartışmaları); **KAYAR**, s. 139; **KESKİN K.aylan**, 3167 Sayılı Çek Kanunu, Çek Kanununun Uygulanmasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Yargıtay Kararları, Çek Hukukunun Güncel Sorunları, İstanbul, 2002, s.68, 70. Yazar, "çekin ögeleleri"ni açıklarken, ÇekK m.3'de yer alan unsurların eksikliği veya yokluğu durumunda çek niteliğinin yitirilmeyeceğini ifade ederken (s.70), "karşılıksız çek keşide etmek suçu"na ilişkin açıklamalarında ise, *Öztaş* gibi, ÇekK m.16'da tanımlanan karşılıksız çek keşide etmek suçunun oluşabilmesi için, çekin öncelikle, TTK m.692'de öngörülen "asıl" ve 3167 sayılı Kanunun 3 ncu maddesindeki "ikincil unsurları" içermesi gerektiğinden söz etmektedir (s.79). *Dolaylı olarak bu görüşte* **KINACIOĞLU**, s.262. Yazar, "çekin muhter olması için TTK m.692 ve 693'de öngörüldüğü şekilde düzenlenmesi gerekir; aksi takdirde çek sayılmaz" demek suretiyle 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1'de belirtilen unsurların yokluğunun çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini dolaylı olarak ifade etmektedir. **TUNA**, s.280; **PULAŞLI**, s.157; **YILMAZ Lerzan**, Ciroso Yasaklanmış Çek, Marmara Üniversitesi 10. Yıl Armağanı, İstanbul, 1993, s.138-139.

²² **GÖLE**, Sempozyum, s.34; **EROĞLU Sıtkı**, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun ile İlgili Olarak T.C. Merkez Bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, Batider, C.XV, S.2, Aralık, 1989, s.14.

m.14 ve 15'te yazılı yaptırımlarla karşı karşıya bırakacaktır²³. İkinci olarak, "Kapsam" başlıklı ÇekK m.1'den, 3167 sayılı Kanunun, çekin "ne zaman var olduğunu" değil, hukuken var olan çekin "kullanımı" ile ilgili esasları ve "hamillerin korunmasına ilişkin önlem ve müeyyideleri" düzenlediği anlaşılmaktadır²⁴. Üçüncü olarak, ÇekK m.3'te öngörülen "çekle işleyen şubenin adı"nın yazılmamasının sonuçlarını kanun koyucu TTK m.693'te göstermiştir; dolayısıyla, şube adı zorunlu bir unsur olarak nitelendirilemez²⁵; bunun yanında, eğer çek yaprağı üzerinde şube adı yer almıyorsa, çekin üzerinde yer alan seri numarası yardımıyla banka genel müdürlüğü, o çekin hangi şubeden hesap sahibine verildiğini ve keşidecinin hesap numarasını kısa bir süre içinde tespit edebilecektir²⁶. Diğer taraftan, bir bankanın kendi bastığı ya da bastırıldığı bir çek yaprağında 3 ncü maddede öngörülen unsurların yazılmamış olması ve böyle bir çek ödenmek üzere kendisine ibraz edildiğinde, zorunlu unsur eksikliğinden dolayı belgeyi çek olarak kabul etmemesi, kendisine düşen bir yükümlülüğü yerine getirmemesi nedeniyle meşru hamile ödeme yapmaması sonucunu doğuracaktır ki, böyle bir sonuç hem hukuk mantığıyla hem de kanun koyucunun hamile koruma amacıyla da bağdaşmaz²⁷. Bu gibi durumlarda, hamil senedi tahsil edemediği için zarar görecektir, hatta, senet çek niteliğinde sayılmayacağından, İcra ve İflas Kanununun kambyo senetlerine mahsus takip yolu ile de takip yaptırılmayacak; bu ise, çek hamillerini korumak isteyen 3167 sayılı Kanunun amacı ile bağdaşmayacaktır²⁸; dolayısıyla bu durum, bunda kusuru olmayan çek keşidecisini veya çek hamilini zarara sokamaz²⁹. Ayrıca, TTK'da yer almayan bu unsurlar çekle ödemelerin düzenlenmesi ve kolaylıklar getirilmesi amacıyla öngörülmüştür³⁰ ve sadece "banka"lara getirilen yükümlerdir³¹.

23 GÖLE, Çekin Unsurları, s.241; GÖLE, Çek Hukuku, s.33; GÖLE, Sempozyum, s.34; ÖZTAN, Kıymetli Evrak-1997, s.1067; İMREGÜN, s.121; ERİŞ, Çek-2000, s.16.

24 TEKİL Fahiman, s.186.

25 GÖLE, Çekin Unsurları, s.240; GÖLE, Çek Hukuku, s.33; GÖLE, Sempozyum, s.34-35; BAŞAL, s.53. Yazar burada, kişisel görüşü olarak, metindeki gerekçe ile, muhatabın, yani hesabın bulunduğu banka şubesinin çekte yazılı olmamasının çekin geçerliliğini etkilememesi gerektiğini ifade etmektedir.

26 GÖLE, Çekin Unsurları, s.243; GÖLE, Sempozyum, s.76.

27 GÖLE, Çekin Unsurları, s.241-243; GÖLE, Sempozyum, s.35; dolaylı olarak ÖZTAN, Kıymetli Evrak-1997, s.1067.

28 GÖLE, Çekin Unsurları, s.241.

29 İMREGÜN, s.121.

30 EROĞLU, s.14. Yazar, anılan tebliğinde aynı zamanda, çek üzerine, hesabın açıldığı şube adının ve keşidecinin hesap numarasının yazılmamasının; T.C. Merkez Bankasının belirlenen baskı şekline ilişkin esaslara aykırı hareket edilmiş olmasının, çekin geçerlili-

Sonuç olarak, bu görüş uyarınca, 3167 sayılı ÇekK m.3 ile T.C. Merkez Bankası Tebliğlerine aykırı, ancak TTK m.692 ve 693'de öngörülen şartlara uygun olarak düzenlenmiş bulunan çekler, örneğin, daktilo ya da el yazısıyla düzenlenen çekler de, çek niteliğindedir³².

Buna karşılık, bizim de katıldığımız azınlıkta kalan *ikinci görüşe göre* ise, 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1'de öngörülen "hesabın işlediği şube adı" ve "keşidecinin hesap numarası" bir çekte bulunması zorunlu unsurları gösteren TTK m.692 ve unsurların bulunmaması durumunda hukuki sonucun ne olacağını gösteren m.693'e "ek" getirmiştir ve bir çek mutlaka ÇekK m.3, f.2'de belirtildiği şekilde bankalar tarafından basılmalı ya da bastırılmalıdır³³. Bir başka deyişle, ÇekK m.3, f.1'de öngörülen unsurlar bir çekte bu-

ğini etkilemeyeceği hususuna açıklık getirilmesinin yararlı sonuçlar sağlayabileceğini ifade etmektedir (s.25). ERİŞ, Çek-2000, s.16; KAYAR, s.139.

31 İMREGÜN, s.121.

32 DOMANIÇ, s.564; GÖLE, Çekin Unsurları, s.245-246. Yazar, bugün için Türk Hukukunda herhangi bir kağıt üzerine yazılan ve TTK'da belirtilen bütün zorunlu unsurları taşıyan bir senedin çek niteliğinde sayılacağını, ancak muhatap bankanın keşideci ile arasında geçerli bir çek anlaşması ve çekin karşılığı olsa bile, matbu bir çek yaprağına yazılmadığı gerekçesiyle ödemeyebileceğini ve doğal olarak bankanın bu ödememe nedeniyle 3167 sayılı ÇekK m.3, f.2 ve f.3'e istinat ettiği için hukuki ve cezai sorumluluğunun söz konusu olmayacağını; yalnız bu gibi durumlarda senet çek niteliğini haiz bulunduğundan, hamilin müracaat borçlularına çekte ilişkin hükümlere göre takip yapabileceğini ileri sürmektedir. Aynı paralele açıklamalar için bkz. ÖZTAN, Kıymetli Evrak-1997, s.1066-1067; GÖLE, Sempozyum, s.34. Uyar ise, bir çekin geçerliliği açısından "baskı şekli" hakkında, "*Türk Ticaret Kanunu'nda çekin mutlaka basılı (matbu) olması öngörülmediği halde, bu zorunluluk '3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun' ile getirilmiştir (mad.3)*" şeklinde açıklama yapmakta; ancak, TTK m.692'deki şartları taşımak şartıyla ÇekK m.3'e göre düzenlenmeyen bir belgenin hukuki niteliğinin ne olacağı konusunda görüş belirtmemektedir (bkz. UYAR Talih, İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, Cilt II, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2001, s.229, dp.3 ve UYAR Talih, Çekin Geçerlilik Koşulları, Manisa Barosu Dergisi, Y.2000, S.4, s.71, dp.4).

33 REİSOĞLU Seza, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun İle İlgili Olarak T.C.Merkez Bankası Açısından Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar Sempozyumu, Tartışmalar, Batider, C.XV, S.2, Aralık, 1989, s.45 (Sempozyum); REİSOĞLU Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, İstanbul, 1985, s.17-18 (1.Bası); REİSOĞLU, Çek-2.Bası, s.31-32, 34-35; GÜRBÜZ Ahmet Hulusi, Türk Ticaret Kanunu Uygulaması Açısından Kıymetli Evrak ve Özellikleri, Türk Ticaret Kanununun 30.Yılı Semineri, İstanbul, 1988, s.331. Yazar, 3167 sayılı ÇekK m.3 hükmü gereği öngörülecek biçimde ve içerikte çek yaprağı kullanmanın yasal çek öğelerinden sayılması gerektiğini ifade etmekle birlikte, bu yasaya uygun nitelikte çek yaprakları kullanım yükümünün başladığı 3.4.1986 tarihinden önce düzenlenen çekler hakkında bu biçim koşulunun aranmaması kanaatinde olduğunu da belirtmektedir. TÜRK Hikmet Sami, 3167 Sayılı Yasanın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, Tartışmalar, Batider, C.XV, S.2, Aralık,

lunması gereken ve yoklukları durumunda çekin geçersizliği sonucuna yol açacak unsurlardır. Çek Kanunu ile Ticaret Kanunu arasında bu konuda bir uyumsuzluk söz konusudur ve bu durum TTK m.692'nin ÇekK m.3, f.1 ve f.2'de belirtilen hususları kapsayacak şekilde değiştirilmesiyle düzeltilebilecektir³⁴. Öncelikle, ÇekK m.3 hükmüne aykırılığın sonucu 15 nci maddede bankanın ağır para cezası ile cezalandırılması olarak belirlenmiştir; dolayısıyla, bir ceza hükmüne bağlanan maddeye uymama, "emredici kurallara riayet etmeme sonucu" geçersizlik oluşturacaktır (BK m.19) ve kambiyo senetlerinde sıkı şekilcilik esaslarının hâkim olduğu göz önüne alındığında bu görüş ağırlık kazanacaktır³⁵. Diğer taraftan, her durumda, 3167 sayılı ÇekK anlamında "çek", TTK'nın 692 inci maddesindeki unsurlara ek olarak 3167 sayılı ÇekK m.3'te belirtilen unsurları taşıyan ve bu maddede öngörülen biçimde basılmış bulunan "çek"tir³⁶. Çünkü, bu nokta, 3167 sayılı Ka-

1989, s.91-92 (Sempozyum-Tartışmalar II); kanaatimizce dolaylı olarak TEOMAN Ömer., Çek Hukukunun Çözüm Bekleyen Sorunları, Makale 84, Otuz Yıl Ticaret Hukuku – Tüm Makalelerim- Cilt II, 1982-2001, İstanbul, 2001, s.530; **TEOMAN Ömer**, Çeklere İlişkin Merkez Bankası Tebliği, Makale 85, Otuz Yıl Ticaret Hukuku –Tüm Makalelerim-, Cilt II, 1982-2001, İstanbul, 2001, s.534-535 ve **TEOMAN**, Çek Yasası, s.9-10; **DONAY Süheyl**, Son Değişiklikler Açısından Çek, Vize, 1990, s.11, 13. Gerçi yazar, ÇekK m.3, f.3 hükmü uyarınca T.C. Merkez Bankasının çeklerin baskı şekline ilişkin 1 Nolu Tebliğine aykırı davranışın bir çeki geçersiz hale getirmeyeceğini, buradaki esasların sadece bankalara yükletilen yükümlülükler olarak değerlendirmektedir. **YASAMAN Hamdi**, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul, 1997, s.224-225; **OĞUZOĞLU/ÖĞUZOĞLU**, s.56; **NARBAY Şafak**, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2.Bası, İstanbul, 1999, s.39, dp.106a; **TEKİL Müge**, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, 1997, s.16, dp.2. **DELİDUMAN Seyithan/NARBAY Şafak**, Kambiyo Senetlerinden Çeke Dayanarak Yapılan Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yoluyla Takipte Yetkili İcra Daireleri, Prof.Dr. Hayri Domaniç'e 80.Yaş Günü Armağanı, C.I, İstanbul, 2001, s.634.

³⁴ **YASAMAN**, s.225.

³⁵ **REİSOĞLU**, 1.Bası, s.17. Ancak yazar bu basıda, ÇekK m.3, f.1 düzenlemesinde öngörülen "hesabın bulunduğu şube adı" ve "keşidecinin hesap numarası"nın çekin zorunlu unsurları arasında olduğunu; buna karşılık, çekin banka tarafından T.C. Merkez Bankasına tespit edilecek esaslar dairesinde basılması ve bastırılması zorunluluğu için aynı sonuca varılamayacağını ifade etmektedir. Çünkü, yazar, bu maddenin yürürlüğe girmesinden önce gerek bankalarca basılan gerek bastırılan çeklerin ne zaman tedavüle çıkarılırlarsa çıkarılırlar geçerliliğini koruyacağını, bu çeklerin geçerliliğini kaybedeceğine dair ÇekK'da bir hükmün bulunmadığını; kaldı ki, böyle bir hükmün çekte güven fikrine ters düşeceğini ileri sürmektedir (s.17).

³⁶ **TÜRK**, Sempozyum-Tartışmalar II, s.92. *Keskin*, ÇekK m.3'te öngörülen unsurların yokluğunun bir çeki geçersiz kılmayacağı görüşünü savunmakla birlikte, "karşılıksız çek keşide etmek suçu"na ilişkin açıklamalarında, ÇekK m.16'da tanımlanan karşılıksız çek keşide etmek suçunun oluşabilmesi için, çekin öncelikle, TTK m.692'de öngörülen "asıl" ve 3167 sayılı Kanunun 3 ncu maddesindeki "ikincil unsurları" içermesi gerektiği belir-

nunla getirilen değişik hukukî ve cezaî yaptırımlar bakımından önemlidir; bu yaptırımların uygulanabilmesi için ortada TTK m.692'de belirtilen unsurlardan başka 3167 sayılı ÇekK m.3'de öngörülen unsurları da içeren ve bu maddede belirtildiği şekilde basılı bir "çek" in bulunması gerekir³⁷. Aksi takdirde, örneğin, banka tarafından bastırılmamış, ancak TTK m.692'deki unsurları taşıyan bir çek düzenlenmesi durumunda, bu çeki geçerli saymak gerekecektir ve böyle bir çekin banka tarafından ödenmesi istenebilecektir³⁸. Diğer taraftan, kambiyo senetlerinde sıkı şekilcilik esaslarının hâkim olduğu da dikkate alınırsa bu görüşün ağırlık taşıyacağı kabul edilebilecektir³⁹.

Görüldüğü üzere, 3167 sayılı ÇekK'da 4814 sayılı Kanunla değişiklik yapıncaya kadar geçen sürede, "bir çekte bulunması zorunlu unsurlar"; bir başka deyişle, "hangi unsurların varlığı durumunda geçerli bir çekten söz edilebileceği", "3167 sayılı ÇekK m.3, f.1 ve f.2'nin TTK m.692 ve 693 düzenlemelerine bir ek getirip getirmediği" konusunda, ÇekK'da buna ilişkin "somut" ve "açık" bir hükmün bulunmaması, yukarıda ayrıntılarını açık-

mekte ve bu ifadeleriyle aslında yukarıda açıkladığımız "ikinci görüşü" desteklemektedir (KESKİN, s.79).

- 37 **TÜRK**, Sempozyum-Tartışmalar II, s.92. Yazar, konunun özellikle ceza hukuku açısından ayrı bir önem taşıdığını, eğer ÇekK m.3'te öngörülen unsurlar zorunlu unsur sayılmazsa, ilk kez, 3167 sayılı ÇekK ile düzenlenen çek suçları bakımından TTK m.692'de yer alan unsurların yeterli sayılacağını ve bunun da bu suçlarla ilgili cezaî sorumluluğun 3167 sayılı Kanunun kapsamı dışında genişletileceği sonucunu doğuracağını belirtmektedir. Aynı doğrultuda **REİSOĞLU**, Çek-2.Bası, s.31-32. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da (14.12.1992 t., E.92/1, K.92/5, RG. 6 Mayıs 1993, S.21573, s.41 vd. ve YKD., C.19, S.5, S.663 vd..) "çekin zorunlu unsurları T.Ticaret Kanununun 692-693. maddelerinde gösterilmiştir. 3167 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi de dikkate alındığında a) banka tarafından mevzuattaki tanıma uygun şekilde bastırılmış çek yaprağı olması, b) bu çek yaprağının çek kelimesini, c) hesabın bulunduğu muhatap banka şubesinin adı ve keşidecinin hesap numarasını, ç) kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesi için havaleyi, d) keşide gününü ve keşide yerini ihtiva etmesi zorunludur" demek suretiyle ÇekK m.3'te belirtilen unsurlar zorunlu unsur olarak kabul edilmiştir.
- 38 **YASAMAN**, s.225. *Kınacıoğlu* da, TTK m.692'de belirtilen unsurları taşıyan bir çek ile düzenlenebileceğini, bunun Ticaret Kanunumuz hükümleri çerçevesinde mümkün olduğunu; bir başka deyişle, herhangi bir kâğıt parçası üzerine TTK m.692'de öngörülen asli mecburi unsurları yazmak kaydıyla çek keşide edilebileceğini; ancak, gerek 3167 sayılı ÇekK m.3, f.3'de gerek T.C. Merkez Bankasının çeklerin baskı şekline ilişkin 1 Nolu Tebliğ (ve 2 Nolu Tebliğ)'de belirtilen şartları taşıyan ve bankalar tarafından basılan ya da bastırılan çek karnelerindeki sayfaların kullanılması zorunluluğunun getirildiğini ve hatta, buna aykırı hareket edenlere TCK m.323 hükmünün uygulanacağını belirtmek suretiyle, geçerli bir çekin ÇekK m.3, f.2 ve f.3'te öngörüldüğü şekilde olması gerektiğini ileri sürmektedir (**KINACIOĞLU**, s.270).
- 39 **REİSOĞLU**, Çek-2.Bası, s.31.

ladığımız üzere, öğreti ve uygulamada iki farklı görüşün savunulmasına neden olmuştur⁴⁰.

2. 4814 Sayılı Kanun Değişikliğine Kadar Geçen Sürede (Tasarılarda) Ortaya Konulan Çözüm Önerileri

Özellikle öğretilerde yoğun tartışmalara sebep olan, 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1'de belirtilen "hesabın bulunduğu şube adı", "keşidecinin hesap numarası" ve ÇekK m.3, f.2 ve f.3 hükümleri uyarınca çeklerin baskı şekline ilişkin "T.C. Merkez Bankası Tebliğlerince (Tebliğ No:1 ve 2) belirlenen baskı şekline uygun çek yaprağı"nın bir çekte bulunması zorunlu unsurları açıklayan TTK m.692 ve 693 ncü maddelerine bir ek getirip getirmediği sorunu, 4814 sayılı Kanundan önce hazırlanan Tasarılar da "somut" ve "açık" bir düzenlemeyle çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ancak, bu Tasarılar da ortaya konulan çözüm önerisi, aynı şekilde 4814 sayılı Kanun değişikliğine yansımamıştır. Yapılan değişikliğin daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için önceki Tasarılar da ortaya konulan çözüm önerisinin belirtilmesinin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

İlk Tasarı olan ve "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra ve İflâs Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı"nın 2 nci maddesiyle, 3167 sayılı ÇekK m.3 şu şekilde değiştirilmiştir:

"Çek Defterleri

Madde 3.- Çek defterleri bankalarca bastırılır.

Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenlenir. Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, bunların yazılmaması ve

⁴⁰ Gerçi sorun daha başlangıçta, yani 3167 sayılı ÇekK henüz Tasarı halinde TBMM'de görüşülürken "...bu tasarıda düzenlenen bir başka konu çekin şekline ilişkin olmalıdır. Kambiyo senetlerine, ticari evraka önem kazandıran, onlara ayrı bir statü veren özellik, onların belli bir şekle bağlı oluşlarıdır. Çek, belli bir şekle bağlı olarak düzenlenirse ancak çek mahiyetini kazanır. Yoksa adi bir havale hükmünde kalır. Ticaret yasamız çekin şekline ait unsurları belirlemiştir. Bu tasarının 3 ncü maddesinin üçüncü fıkrası, çek karnelerinin baskı şekline dair esasları saptama yetkisini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına bırakmıştır. Buradaki baskı şeklinden ne kastedilmektedir? Bu madde, Ticaret Yasasında bulunan ve çekin unsurlarını belirterek şeklini tayin eden hükmünü tadil mi etmektedir? Burada bir açıklık göremiyoruz. Bu maddeye açıklık getirilmesi zorunlu bulunmaktadır (M.Seyfi OKTAY, HP Milletvekili, 28.2.1985, B:67, O:1, Tutanak Dergisi, C.13, Y.Yılı:2, Dönem 17, s.262)" şeklindeki ifadelerle ortaya konulmuştur.

bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemez.

29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları taşımayan senetler bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 ncü maddesi hükmü saklıdır.

Bankalar, çek hesabı açtıranların açık kimlik ve adreslerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı örnekleri ile yerleşim yeri belgelerini, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını almak, bunların açık kimliklerini, adreslerini, vergi kimlik numaralarını ve çek hesabının kapatılma hallerini onbeş gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirmek ve bunlara ilişkin belgeleri hesapların kapatılmalarını izleyen beşinci yılın sonuna kadar saklamak zorundadırlar.”

Tasarıdaki bu hüküm o dönemde, Adalet Komisyonu tarafından aynen kabul edilmiştir⁴¹. Buna göre, her çek yaprağına “çekle işleyen şubenin adı”, “keşidecinin hesap numarası” ve “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” yazılacaktır. 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1 düzenlemesi karşısında, Tasarının (ve Adalet Komisyonunun kabul ettiği metnin) 3 üncü maddesinin dikkati çeken *yeniliklerinden birincisi*, çek hesabının bulunduğu şube adı ve keşidecinin hesap numarası yanında “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nın da çek yaprakları üzerine yazılacak olmasıdır. *Bir diğer yenilik ise*, bunların çek yaprakları üzerine yazılmamış olması veya bankalarca bastırılacağı belirtilen çek defterlerinin, Tasarı m.3, f.2, c.1’de öngörülen, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak T.C. Merkez Bankasınca yayımlanacak Tebliğde belirtilen baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması, çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Yani, bu unsurlar bir çek yaprağında yazılmamış ya da eksik yazılmış olsa veya bankalarca bastırılacak olan çek defterleri T.C. Merkez Bankasınca yayımlanacak Tebliğde belirtilen esaslara uygun olmasa bile, çek yaprağı TTK m.692’de belirtilen şartları taşıyor ya da TTK m.693 hükmüne uygunluk arz ediyorsa, bu çek, geçerli bir çekdir. Böylece kanun koyucu, öğreti ve uygulamada çözüm bekleyen bir sorun olarak ortada duran bu konuyu “açıkça” ve “somut” bir hükümle ve de tercihini öğretide baskın olarak savunulan, yukarıda birinci görüş olarak açıkladığımız görüşten yana koymak suretiyle çözüme kavuşturmuştur. Dolayısıyla, bir senedi çek yapan unsurlar TTK m.692 ve m.693 dikkate alın-

⁴¹ Esas No:1/970, Karar No:32. Bu tasarı 15.4.2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Başkanlığına sunulmuş, ancak, Tasarı bu haliyle kanunlaşmamıştır.

rak belirlenecektir; yoksa, ÇekK m.3'te yer alan unsurlar ve öngörülen baskı şekli bir çekte bulunması zorunlu unsurlar olarak değerlendirilmemiştir⁴².

Aynı zamanda kanun koyucu, bu durumu "açıkça vurgulamak" ve tüm duraksamaları ortadan kaldırmak amacıyla ÇekK m.3, f.3'te, "29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları taşımayan senetler bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 üncü maddesi hükmü saklıdır" şeklindeki düzenlemesiyle, bir senedin "çek olarak nitelendirilip", "3167 sayılı Çek Kanunu kapsamında sayılabilmesi" için mutlaka TTK m.692'de belirtilen unsurları taşıması gerektiğini; aksi takdirde böyle bir senedin Çek Kanunu kapsamında kabul edilmeyeceğini; ancak TTK m.693 düzenlemesinin de saklı olduğunu hüküm altına almıştır.

Tasarının bu maddesi ile ilgili gerekçede "Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde çekin asli unsurları, 693 üncü maddesinde ise istisnai durumlar gösterilmektedir. 3167 sayılı Kanunun yürürlükteki 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen unsurların mevcut olmaması halinde, çek niteliğinin devam edip etmediği uygulamada duraksamalara neden olmaktadır. Yapılan değişikliklerle, bu duraksamaları gidermek bakımından şube adının, hesap numarasının ve hesap sahibinin vergi kimlik numarasının yazılmamış veya bankalarca baskı esaslarına uyulmamış olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği öngörülmektedir" şeklinde bir açıklama yer almakta, böylece 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1'de öngörülen "çekle işleyen hesabın bulunduğu şube adı", "keşidecinin hesap numarası" ve Tasarı ile ÇekK m.3, f.2'ye eklenen "hesap sahibinin vergi kimlik numarası"nın bulunmamış olmasının bir çeki geçersiz

⁴² DOMANIÇ, s.564; ÖZTAN, Kıymetli Evrak-1997, s.1066-1067; ÖZTAN, Kıymetli Evrak-1999, s. 224; POROY/TEKİNALP, s. 242, N.431 ve dp.9; GÖLE, Çek Hukuku, s.31-32 ve 35; GÖLE, Çekin Unsurları, s.239-246; GÖLE, Sempozyum, s.34-35; TEKİL, Fahıman, s.186-187; BAŞAL, s.52; BOZER/GÖLE, s.171; İMREGÜN, s.121; ERİŞ, Çek Hukuku, s.16; ERİŞ, 40.Yıl Seminer Tartışmaları, s.92-93; KAYAR, s.139; KESKİN, s.68, 70; ÇEKER Mustafa, Çek ve Yeni Çek Kanun Tasarısı, www.turkhukuksitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml, Haziran, 2002, s.3. Yazar, ilk Tasarı henüz Adalet Komisyonunda iken kaleme aldığı bu çalışmasında, "bir senedin çek vasfını kazanabilmesi için TTK m.692 ve m.693 hükümlerinde yer alan zorunlu unsurları taşıması gerekli ve yeterlidir. Diğer bir deyişle, bu düzenleme ile getirilen ek unsurlar, çekin zorunlu unsurlarında herhangi bir değişiklik yapmamakta, daha önceden olduğu gibi bir senedin çek niteliğini taşıyıp taşımadığı TTK m.692 ve m.693 hükümlerine göre belirlenmektedir" şeklinde açıklama yapmakta ve bu Tasarı öncesinde de ÇekK m.3, f.1 ve f.2 ile öngörülen hususların bir çekte bulunması zorunlu unsurlardan sayılmayacağı görüşünde olduğunu (yukarıda birinci görüş) ortaya koymaktadır.

kılıp kılmayacağı konusunda uygulamada ortaya çıkan tereddütlerin giderilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir⁴³.

Tasarı(lar)da⁴⁴ yer alan bu hüküm uyarınca, bir kimsenin, çekin unsurlarına ilişkin TTK m.692 ve 693 hükümlerini dikkate alarak, boş bir kağıda, örneğin, daktilo ya da el yazısıyla çek düzenlemesi mümkündür ve bu şekilde düzenlenen çekler de çek niteliğindedir ve de bu çekler 3167 sayılı Kanun kapsamında kabul edileceklerdir. Buna karşılık, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı ÇekK m.3 düzenlemesi Tasarılardaki bu haliyle kanunlaşmamıştır.

3. 26 Şubat 2003 Tarih ve 4814 Sayılı Kanunun Getirdiği Sistem

3167 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi, 26.2.2003 tarihinde kabul edilip 8.3.2003'de yürürlüğe giren 4814 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle değiştirilmiştir. 3167 sayılı Kanunun *Çek defterleri* başlıklı yeni 3 üncü maddesi, daha önceki Tasarılarda yer alan 3 üncü madde düzenlemeleriyle büyük ölçüde paralellik arz etmekle birlikte, bir konuda ayrı bir hüküm içermektedir. Yeni madde düzenlemesi şu şekildedir:

“Çek defterleri⁴⁵ :

Madde 3. — Çek defterleri bankalarca bastırılır.

Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Resmî Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenlenir. Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliğini etkilemez.

29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları taşımayan senetler bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 üncü maddesi hükmü saklıdır.

Bankalar, çek hesabı açtıranların açık kimlik ve adreslerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı örnekleri ile yerleşim yeri belgelerini, tacir o-

⁴³ Bkz. Tasarının 2 nci maddesinin gerekçe kısmına.

⁴⁴ Bu hüküm, ilk Tasarıdan sonra hazırlanan *“Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunla Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı”*nın 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında da aynı gerekçelerle, aynı şekilde yer almıştır.

⁴⁵ 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK'nın 3 üncü maddesinin *“Çek karneleri”* olan başlığı ve gerek bu maddenin gerek diğer madde metinlerinde kullanılan *“çek karneleri”* ifadesi, 4814 sayılı Kanunla *“Çek Defterleri”* olarak değiştirilmiştir.

lanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını almak, bunların açık kimliklerini, adreslerini, vergi kimlik numaralarını ve çek hesabının kapatılma hallerini onbeş gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirmek ve bunlara ilişkin belgeleri hesapların kapatılmalarını izleyen beşinci yılın sonuna kadar saklamak zorundadırlar. Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde hamilin talebi üzerine keşidecinin bankaca bilinen adresleri kendisine verilir⁴⁶.”

Görüldüğü üzere 3167 sayılı Çek Kanununun yeni 3 üncü madde düzenlenmesinde de, çek defterlerinin bankalarca bastırılacağı⁴⁷ (f.1); çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esasların Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak T.C. Merkez Bankasınınca Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğ ile düzenleneceği (f.2, c.1); çek defterlerinin her yaprağına, “çek hesabının bulunduğu şubenin adı”, “hesap numarası” ve “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nın yazılacağı öngörülmüştür (f.2, c.2). Ancak “hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere” bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (f.2, c.2). 3167 sayılı ÇekK m.3’ün yeni düzenlenmesinde, kanun koyucu, daha önceki Tasarılar da olduğu gibi bir düzenleme getirmemiş, “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nın bankalarca bastırılacak her çek yaprağında yer almasını bir çekin geçerliliği açısından “açıkça” ve “zorunlu unsur” olarak kabul etmiştir⁴⁸. Oysa daha önceki Tasarılar da, “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nın bir çek yaprağında yer almamasının çekin geçersizliğine neden olmayacağı açıkça vurgulanmışken, 4814 sayılı Kanunla birlikte değiştirilen 3 üncü maddede, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere, bir çek yaprağında yer alması kanunen öngörülen unsurların (çek hesabının bulunduğu şube adı ve keşideci-

⁴⁶ Bu cümle, Adalet Komisyonu tarafından “karşılıksız çıkan çeklerde çek hamillerinin alacaklarına bir an önce ulaşmalarını sağlamak amacıyla” Tasarının çerçeve 2 nci maddesiyle değiştirilen 3167 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin son fıkrasının sonuna eklenmiştir (bkz. Adalet Komisyonu Raporu, 20.2.2003, Esas No.:1/433, Karar No.:16)

⁴⁷ 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3’ün, “çek karnelerinin bankalar tarafından basılacağı veya bastırılacağı”ni öngören ikinci fıkra hükmü (f.2), 4814 sayılı Kanun değişikliğinden sonra birinci fıkra hükmü olarak (m.3, f.1) ve “çek defterleri bankalarca bastırılır” şeklinde düzenlenmiştir. Yeni düzenlemede “bankaların çek defterlerini basabileceklerine” ilişkin ibare metinden çıkarılmış ve madde gerekçesinde de bu değişikliğin hangi amaçla yapıldığı da belirtilmemiştir (aynı doğrultuda ve fıkranın yeni haline ilişkin değerlendirmeler için bkz. ERİŞ GÖNEN, Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2003, s.717-718 (Çek-2003)

⁴⁸ Aynı doğrultuda REİSOĞLU Seza, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, Türkiye Bankalar Birliği Tarafından 27 Mart 2003 Tarihinde Düzenlenen Konferansta Yapılan Konuşma, s.4, bkz. www.tbb.org.tr/31.03.2003 (Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek).

nin hesap numarası) bulunmaması veya bankalarca baskı esaslarına uyulmamış olması durumunda çekin geçersiz olmayacağı hükme bağlanmıştır⁴⁹.

Madde gerekçesinde, kanun koyucunun neden böyle bir hüküm öngördüğünün, bir başka deyişle, bir çek yaprağında “çek hesabının bulunduğu şubenin adı”, “keşidecinin hesap numarası”nın bulunmaması ve “bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara uyulmaması”nın çekin geçersiz kılmayıp ta “hesap sahibinin vergi kimlik numarasının” yazılmaması olmasının çeki geçersiz kılacağı sorusunun cevabı yer almamaktadır. Aynı şekilde Meclis Tutanaklarında da neden böyle bir değişikliğe gidildiğine ilişkin herhangi bir açıklama da bulunmamaktadır⁵⁰. Madde gerekçesi aynen şu şekildedir:

“3167 sayılı Kanunun yürürlükteki 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında, bankaların, çek karnelerinin her yaprağına, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerinin adını ve keşidecinin hesap numarasını yazmak zorunda oldukları hükmü yer almaktadır. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde çekin asli unsurları, 693 üncü maddesinde ise istisnai durumlar gösterilmektedir. 3167 sayılı Kanunun yürürlükteki 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen unsurların mevcut olmaması halinde, çek niteliğinin devam edip etmediği uygulamada tereddütlere neden olmaktadır. Yapılan değişikliklerle, bu tereddütleri gidermek bakımından, çek hesabının bulunduğu şubenin adının, hesap numarasının ve hesap sahibinin vergi kimlik numarasının çek defterinin her yaprağına yazılması hükme bağlanmakta, ancak,

⁴⁹ “Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku” kitabında Eriş, 4814 sayılı Kanun ile ÇekK m.3’te gerçekleştirilen düzenleme ile ilgili değerlendirmesinde aynen “Kanımızca, 3167 sayılı Yasa, bankalara bazı mükellefiyetler yüklemiş ise de, çekin, vergi kimlik numarası hariç zorunlu unsurlarını değiştirmemiştir. Bu nedenle çekte; şube adı ile hesap numarasının yazılmaması veya değişik yazılması yasal unsurların eksik olduğunu göstermez ve çekin niteliğini değiştirmez” şeklinde bir açıklama yapmaktadır (ERİŞ, Çek-2003, s.22).

Kanun koyucu zaten bu durumu 3167 sayılı ÇekK m.3, f.2, c.2’nin ikinci kısmında “açık” ve “somut” olarak ortaya koymuştur. Dolayısıyla, burada artık, bir çekte “şube adı” ve “keşidecinin hesap numarası”nın yer almasının çeki geçersiz kılmayacağını, 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1 düzenlemesi döneminde olduğu gibi “bir kaanaat olarak” ortaya koymak doğru olmayacaktır. Çünkü yeni düzenlemede bu iki unsurun çekte yazılmaması olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği “açık bir şekilde” vurgulanmıştır.

⁵⁰ Tutanaklara baktığımızda, bu konuda sadece AKP Konya Milletvekili **Harun TÜFEKÇİ**’nin “Çek defterinin ne şekilde olması, üzerinde bulunması gereken unsurlar belirlenmiştir ki, hesap sahibinin vergi kimlik numarasının da çekin üzerine yazılması kararlaştırılmıştır” şeklindeki açıklamasını görüyoruz (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:22, Cilt:5, Yasama Yılı:1, 26.2.2003 Çarşamba, s.14-www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b037m.htm).

hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış veya bankalarca baskı esaslarına uyulmamış olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği öngörülmektedir."

Bu gerekçe, her üç unsurun da (çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı, keşidecinin hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası) bir çekte bulunması zorunlu unsurlardan olmadığını ifade eden eski Tasarıların 3 üncü maddesinin yukarıda II 2 başlığı altında açıkladığımız gerekçesiyle, içerik açısından, "hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere" ifadesi dışında, bir ayniyet taşımaktadır. Dolayısıyla, bir çek yaprağında hesap sahibinin vergi kimlik numarasının yer almasının zorunlu bir unsur olarak öngörülmesinin nedenini buradan çıkarmak mümkün değildir.

Böylece kanun koyucu, 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.3, f.1'de yer alan, çek karnelerinin her yaprağına yazılması zorunluluğunu öngördüğü "çekle işleyen hesabın bulunduğu şubenin adı", "keşidecinin hesap numarası"nın yazılmaması ve f.3'te düzenlediği, "çeklerin baskı şekline ilişkin esaslara uyulmaması"nın, öğretilde baskın görüş olarak savunulan ve yukarıda birinci görüş olarak açıkladığımız görüş doğrultusunda, çekin niteliğini etkilemeyeceğini "açıkça" hükme bağlamış ve bu düzenleme ile gerçekten öğreti ve uygulamada sorun olarak duran ve çözüm bekleyen bu durumu aydınlığa kavuşturmuştur. Ancak, "hesap sahibinin vergi kimlik numarası"nın çek defterlerinin her yaprağında yer almasını ise, çekin geçerliliği açısından mutlak zorunlu bir unsur olarak düzenlemiş, aksi takdirde çekin geçerli olmayacağını belirtmiştir. Böylece, ÇekK m.3, f.2'nin bu hükmü ile, bir çekte bulunması zorunlu olan unsurları ortaya koyan TTK m.692 ve m.693'e ek yapılmış; yani, bir senedi "çek" yapan unsurlara yeni bir unsur eklenmiştir. Daha açık bir anlatımla, ÇekK m.3, f.2'nin bu düzenlemesi, TTK m.692 hükmünü zımnen değiştirmiştir⁵¹.

Bununla birlikte kanaatimizce, ortada "bir senedin hangi durumda çek olarak nitelendirileceği" konusunda en azından ÇekK m.3'ün 4814 sayılı Kanunla değişikliğe uğramış yeni düzenlemesinin kaleme alınmış tarzı açısından yine de bir tereddüt bulunmaktadır. Her ne kadar kanun koyucunun bu düzenlemeyi yapmaktaki amacı, "3167 sayılı ÇekK'nın değişiklikten önceki 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirtilen unsurların bulunmamasının,

⁵¹ ERİŞ, Çek-2003, s.718. Yazar, haklı olarak, ÇekK m.3, f.2'nin gerekçesinde TTK m.692'nin zımnen değiştirilmek istendiğinin çok açık bir şekilde vurgulanmadığını, ancak, getirilen hükmün bu sonuca yol açtığını ifade etmektedir (s.719). Yazar ayrıca, bu değişikliğin TTK m.692'de yapılmasının yasa tekniği yönünden gerekli olduğunu, kanun koyucunun çeklere ilişkin genel unsurları başka bir Kanunda değiştirmesinin doğru olmadığını da belirtmektedir (s.719).

çekin niteliğine etki edip etmeyeceği hususunda uygulamada ortaya çıkan tereddütleri gidermek” olsa da, getirilen yeni düzenleme yine de bu amacını tam anlamıyla gerçekleştirebilmiş değildir. Bunun nedeni, 4814 sayılı Kanunla değişik ÇekK m.3’ün “29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları taşımayan senetler bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 üncü maddesi hükmü saklıdır” şeklinde hüküm içeren 3 üncü fıkra düzenlemesidir (ÇekK m.3, f.3). Bu fıkra hükmü “açıkça”, TTK m.692’de yer alan unsurları taşıyan senetlerin 3167 sayılı ÇekK bakımından “çek” olarak kabul edileceğini ve TTK m.693 hükmünün de saklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, bir senet metninde TTK m.692’de yer alan unsurlar yer almıyorsa ve bu eksiklikler m.693’de öngörüldüğü şekilde tamamlanamıyorsa bu senet “çek” olarak nitelendirilmeyecektir. Çekte bulunması zorunlu olan “aslı unsurları” belirten TTK m.692 hükmünde “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” yer almamaktadır. Bu durumda, 3167 sayılı ÇekK m.3, f.2’de “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nı bir çekte bulunmasını zorunlu unsur olarak kabul eden 2 nci cümle hükmü ile (ÇekK m.3, f.2, c.2), bir senedin 3167 sayılı ÇekK anlamında ne zaman çek olarak kabul edileceğini “açıkça” hükme bağlayan f.3 düzenlemesi (ÇekK m.3, f.3) bu ifadeleriyle “karışıklığa” ve “duraksamaya” neden olmaktadır.

Bu tereddüt, kanaatimizce *ilk olarak*, 3167 sayılı ÇekK m.3’e 4814 sayılı Kanun değişikliği ile eklenen yeni 3 üncü fıkra düzenlemesinin madde metninden çıkarılmasıyla giderilebilir. Çünkü, bu fıkra düzenlemesi (ÇekK m.3, f.3) olmasa da, bir senedin ne zaman çek olarak nitelendirileceği konusunda TTK m.692 ve 693 hükümlerine bakılacaktır. Sorun, ÇekK m.3’ün 4814 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki 3 üncü madde düzenlemesinin, bir çek yaprağında “çekle işleyen hesabın bulunduğu şube adı” ve “keşidecinin hesap numarası”nın bulunmasını zorunlu kılan, ancak, bulunmadıkları takdirde hangi hukuki sonucun doğacağını belirtmeyen içeriğinden kaynaklanıyordu ki, 4814 sayılı Kanunla değişik 3 üncü maddenin 2 nci fıkra düzenlemesi bu sorunu “açık” ve “somut” bir hükümle çözüme kavuşturmuştur. Dolayısıyla, yeni 3 üncü maddenin artık bir senedin 3167 sayılı Kanun bakımından ne zaman çek olarak nitelendirileceğini ayrı bir fıkra hükmü ile tekrar belirtmesine ihtiyaç bulunmamaktadır. Ayrıca, hesap sahibinin vergi kimlik numarasını çekin niteliği açısından zorunlu unsur olarak kabul etmeyen, yani, bir çek yaprağına yazılmamasını çek açısından geçersizlik olarak değerlendirmeyen eski Tasarılar açısından 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı ÇekK m.3, f.3 düzenlemesinin maddede aynı şekilde yer alması bu anlamda hiçbir tereddüde yer vermiyordu. Çünkü, eski Tasarılarda, yukarıda da açıkladığımız üzere, ÇekK m.3, f.2 düzenlemesi uygulamada tereddüt oluşturan

“çekle işleyen hesabın bulunduğu şube adı”, “keşidecinin hesap numarası” ve yeni öngörülen “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”nın bir çekte yer alacağını, ancak, bunların yazılmaması durumunda çekin geçersiz olmayacağını belirtirken, f.3 düzenlemesi de bu durumu bir kez daha vurgulamak, bir başka deyişle, ÇekK m.3'te öngörülen unsurların çek açısından zorunlu unsur olmadığını, TTK m.692 ve m.693 hükümlerinin bir senedin (belgenin) çek olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği konusunda temel maddeler olduğunu ortaya koymaktadır⁵².

İkinci olanak ise, şayet kanun koyucu, bu konudaki bütün tereddütleri ortadan kaldırmak amacıyla, bir senedin (belgenin) ne zaman çek olarak nitelendirileceğini ayrı bir fıkra hükmüyle vurgulamak istiyorsa, bu takdirde yeni 3 üncü maddenin 3 üncü fıkra düzenlemesi kanaatimizce, “29.6.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları ve bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen hesap sahibinin vergi kimlik numarasını taşımayan senetler, bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 üncü maddesi hükmü saklıdır” şeklinde ifade edilmelidir.

Eriş, ÇekK m.3, f.3'ün bu düzenlemesi ve gerekçesi hakkında, eserinin yeni basısında yaptığı değerlendirmede, bir taraftan bu fıkra hükmü ile kanun koyucu tarafından maddeye açıklık getirildiğini belirtirken; diğer taraftan, bu fıkranın gerekçesinde yer alan, “değişiklik öncesi 3 üncü maddenin birinci fıkra hükmünün uygulamada duraksamalara neden olduğu” şeklindeki ifadelerin doğru olmadığını; çünkü, bu konuda uygulamada bir duraksamanın bulunmadığını, çok istisnai olarak ortaya konulan değişik yorumların duraksama olarak kabul edilemeyeceğini, öğretideki baskın görüş ve Yargıtay uygulamalarının çekin yasal unsurlarının TTK m.692 ve 693'e göre belirlenmesi gerektiğinin kabul edildiğini; bu nedenlerle, ÇekK m.3, f.3'ün yeni hükmünün yasa gerekçesi yanlış bir fıkra olarak yürürlüğe girdiğini ifade etmektedir⁵³. Yazar, bu açıklamaları ile, ÇekK m3, f.3 düzenlemesinin değil, gerekçesinin isabetli olmadığını belirtmektedir.

Diğer taraftan öğretide *Reisoğlu*, vergi kimlik numarasının zorunlu unsurlar arasında kabul edilmesinin, eski ve yeni basılacak çekler açısından

⁵² Bu konuda ilk Tasarıların düzenlemelerine ilişkin bir açıklama ve değerlendirme için bkz. **DÖNMEZER Sulhi**, Çekle Ödemenin Düzenlenmesi Hakkındaki Ön Tasarının Açıklanması ve Değerlendirilmesi, Çek Hukukunun Güncel Sorunları, İstanbul, 2002, s.122 (gerçi yazarın buradaki açıklama ve değerlendirmesi “Ön Tasarı”ya ilişkin olmakla birlikte ilk iki Tasarıda yer alan hükümler tamamen aynı olduğu için bu yapılan açıklama ve değerlendirme bu Tasarılarıdaki düzenlemeler için de geçerlidir).

⁵³ **ERİŞ**, Çek-2003, s.719.

konunun tartışılmasını gerektirdiğini, 4814 sayılı Kanunun 5 nci maddesine uyarınca, bankaların T.C. Merkez Bankası'nın çıkaracağı Tebliğden sonra yeni çek defterleri bastıracaklarını ve bu Tebliğin yayımını izleyen 3 üncü ayın sonuna kadar da müşterilerine yeni çek karnelerini vereceklerini, kendi ellerindeki eski çek karnelerini imha edeceklerini, ancak, Kanunda müşterilerin henüz kullanmadıkları çek defterlerinin iadesiyle ilgili bir düzenlemenin bulunmadığını; bu durumda bankalarca bastırılacak yeni çek defterleri ile müşterilerin elindeki eski çek defterlerinin yıllarca birlikte kullanılmaya devam edileceğini ifade etmektedir⁵⁴. Yazar devamla, yeni çek defterlerinin müşterilere verilirken, hesap sahibinin ad ve soyadı⁵⁵ yanı sıra vergi kimlik numarasının da matbu olarak çek yaprağı üzerinde yazılı olacağından, vergi kimlik numarasının zorunlu unsur olması bakımından bir sorun yaşanmayacağı, ancak tedavül etmeye devam eden eski çek defterlerinde vergi kimlik numarasının bulunmayacağını belirtmektedir⁵⁶.

Gerçekten *Reisoğlu*'nun da isabetle belirttiği gibi, 4814 sayılı Kanunda, yeni çek karneleri basımından sonra hesap sahiplerinin ellerinde bulunan henüz kullanmadıkları çek defterlerini bankalara iade etmelerine ilişkin "açık" bir düzenleme yer almamaktadır. Bununla birlikte, "Geçici madde 5"te;

"Bankalar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na bu Kanunun yayımını izleyen bir ay içinde Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle belirlecek esaslara uygun olarak yeni çek defterleri bastırırlar.

Bankalar, bu tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar müşterilerine yeni çek defterlerini verir ve ellerindeki eski çek defterlerini imha ederler.

Bankaların, ikinci fıkrada yazılı sürenin sonuna kadar müşterilerine verdikleri çek defterlerinden ötürü 3167 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi uyarınca sorumlulukları her çek yaprağı için altmışmilyon liradır" düzenlemesi yer almaktadır. Sadece Kanunun bu düzenlemesine bakılarak, bankaların

⁵⁴ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, s.4.

⁵⁵ Her ne kadar yazar burada, bir çek yaprağında hesap sahibinin ad ve soyadının yazılacağını ifade etse de, hesap sahibinin ad ve soyadının çek yaprağına yazılacak olması ÇekK m.3 hükmünde yer almamaktadır. "Hesap sahibinin adı"nın yazılmasına ilişkin hüküm T.C. Merkez Bankası'nın 2003/1 Tebliğinin "Çek defterlerinin baskı şekli" başlıklı 2 nci maddesinin c) bendinde yer almaktadır.

⁵⁶ Benzer bir eleştiri de *Eriş* tarafından yapılmaktadır. Yazar, çeklerin ne zamandan itibaren vergi kimlik numarası taşıması gerektiğinin bir sorun olarak duraksamaya neden olduğunu belirtmekte; bu durumun gerekli bir biçimde yasa tasarısına yansımadığını; bu eksikliğin kısa zamanda, yeni bir değişiklikle giderilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (*ERİŞ*, Çek-2003, s.719).

yeni çek defterleri bastırınca kadar (bu süre T.C. Merkez Bankasınca basılacak Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar şeklinde belirtilmiştir) müşterilerine eski çek defterlerini vermeye devam edecekleri ve verdikleri bu eski çek defterlerinden dolayı 3167 sayılı ÇekK m.10 hükmü uyarınca sorumluluklarının her bir çek yaprağı için altmışmilyon lira olacağı açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, hesap sahiplerinin ellerinde bulunan eski çek defterlerinin, bitinceye kadar, yeni bastırılacak çek defterleri ile birlikte ve geçerli olarak kullanılmaya devam olunacağı da buradan çıkan bir sonuç olmaktadır. Diğer taraftan T.C. Merkez Bankası da 4814 sayılı Kanunla değişik 19.3.1985 tarihli 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 3 ve 11 inci maddelerinin verdiği yetki uyarınca ve 4814 sayılı Kanunun Geçici madde 5, f.1'de öngörüldüğü gibi, bu Kanunun yayımını izleyen bir ay içinde, "*Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna İlişkin Tebliğ (Sıra No:2003/1)*"i yayımlamıştır⁵⁷. Bu Tebliğin "Geçici 1 nci madde"si, "*Halen hesap sahiplerinin elinde bulunan çekler ile bu Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar bankaların müşterilerine verecekleri çek defterlerinden ötürü, 3167 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi uyarınca bankaların sorumlulukları her çek yaprağı için altmışmilyon liradır*" hükmüyle hesap sahiplerinin ellerinde bulunan (eski) çekleri iade etmek durumunda olmadıklarını, 4814 sayılı Kanunun Geçici m.5, f.2 ve f.3 hükümlerine paralel olarak, 9 Temmuz 2003 tarihine kadar (bu süre Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna karşılık gelmektedir) bankaların müşterilerine eski çek defterlerini vermeye devam edeceklerini, ancak, bankaların bu çekler dolayısıyla sorumluluklarının her çek yaprağı için altmışmilyon lira olduğu vurgulanmakta; bu durumu teyit etmek için de Tebliğ "Geçici 2 nci madde"de "*Bu Tebliğle yürürlükten kaldırılan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tebliğlerine göre bastırılmış ve bu Tebliğin yayımını izleyen üçüncü ayın sonuna kadar müşterilere verilmiş çek karnelerinin kullanılmasına devam olunur*" hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeler, eski çek defterlerinin geçerli bir şekilde kullanılmaya devam olunacağını belirtmek suretiyle, bu konuda ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermektedirler. Burada son olarak şunu da ifade etmek gerekir ki, eski çek yapraklarının üzerine "hesap sahibinin vergi kimlik numarası" da yazılmayacaktır. Bir başka deyişle, hesap sahibinin vergi kimlik numarası, T.C. Merkez Bankası'nın 2003/1 Sıra Nolu Tebliği uyarınca ve 3167 sayılı ÇekK'nın Geçici madde 5 fıkra 2'de öngörülen sürede bankalarca yeni bastırılacak çeklerde yer almak zorundadır.

⁵⁷ RG. 9 Nisan 2003 t. ve S.25074.

III- MUHATABIN ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK'nın "İbraz ve ödeme" kenar başlıklı 4 üncü madde düzenlemesi, daha önce öğretilerde yoğun tartışmalara neden olan ve Yargıtay uygulamasında ise tam bir açıklığa kavuşmamış olan "muhatabın ibraz süresi içinde ödeme yükümlülüğü"nin bulunup bulunmadığı sorununu⁵⁸ hiçbir duraksamaya yol açmayacak şekilde "açık" bir çözüme kavuşturmuştur⁵⁹. Buna göre, "Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki, ödemek mecburiyetindedir. Çekin karşılığının kısmen bulunması halinde ise bu miktar ödenir (ÇekK m.4, f.1, c.1 ve 2)." Görüldüğü üzere kanun koyucu, "ibraz edildiği anda⁶⁰" muhatabın eğer karşılığı bulunuyorsa, çeki "ödemekle yükümlü olduğunu" açıkça ortaya koymaktadır. Öğretilerde bir grup yazar, muhatabın buradaki ödeme yükümlülüğünün sadece "keşideciye karşı" olduğunu ileri sürse de⁶¹, bu yükümlülük asıl, "çekin niteliği", "çekten beklenen yarar"ın sağlanabilmesi, "hamilin korunması" ve "hukuk güvenliği"nin sağlanabilmesi gibi nedenlerden dolayı "hamile karşı"dır⁶². Ayrıca, ÇekK m.15'te, bu

58 3167 sayılı Çek Kanunu öncesi muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığı konusunda öğretisi ve uygulama konusunda ayrıntılı bilgi ve değerlendirmesi için bkz. NARBAY, s.14-19; TEKİL Müge, s.32-39.

59 NARBAY, s.19; TEKİL Müge, s.37.

60 Bu ifade ÇekK m.16, f.1 ve TTK m.711, f.2 hükümleri ile birlikte değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, muhatabın ödeme yükümlülüğü kural olarak "ibraz süresi içinde"dir. Bu konuda bkz. TEOMAN, Çek Yasası, s.11; GÖLE, Çek Hukuku, s.118; KENDİGELEN Abuzer, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, İstanbul Barosu Dergisi, Y.1990, S.7-8-9, s. 593, dp.18 (Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı); NARBAY, s.19; TEKİL Müge, s.32, 33, 36 ve 39.

61 Bu yazarlar için bkz. KENDİGELEN, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s.592, dp.17'de ve KENDİGELEN Abuzer, Çekte Kısmî Karşılık, Ticaret Hukuku Kürsüsünde Onbeş Yıl, Makalelerim, İstanbul, 2001, s.489, dp.2 (Çekte Kısmî Karşılık) ve TEKİL Müge, s.31, dp.52'de belirtilen yazarlar. *Can* da, geçerli bir çek anlaşmasına dayanarak keşide edilen çekin bedelini, yeterli karşılığı bulunmasına rağmen kısmen ya da tamamen ödemeyen muhatap bankayı hamilin ödemeye hukuken zorlamasına imkân bulunmadığını; TTK m.695, f.2'de öngörülen muhatabın ödeme yükümlülüğünün hamile değil keşideciye karşı olduğunu ileri sürmektedir (bkz. CAN Mertol, Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof.Dr. İhsan TARAKÇIOĞLU'NA Armağan, C.III, S.1-2, Ankara, 1999, s.65, 68, 69, 78-79).

62 Muhatap bankanın ibraz süresi içinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan geçerli bir çeki, hamile ödemekle yükümlü olduğuna ilişkin görüş ve gerekçeleri hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. KENDİGELEN, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, s.592 vd.; NARBAY, s.17, 18, 20; TEKİL Müge, s.32-33 ve 38; KENDİGELEN, Çekte Kısmî Karşılık, s.489-490. "Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları-Soru Örnekleri" kitabında Bahtiyar da "karşılığı olmasına karşın ödeme yapmaktan kaçınan muhatap bankanın ha-

“mükellefiyeti (yükümlülüğünü)” yerine getirmeyen veya geciktiren banka hakkında “ağır para cezası”na hükmedileceği belirtilmiştir.

19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK'nın “muhatabın ödeme yükümlülüğü”ne ilişkin bu “açık ifadesi”ne karşılık 4814 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle değişik yeni 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (ÇekK m.4, f.2) ifadesi, “görünüş (kaleme alınış tarzı) itibarıyla”, muhatabın ödeme yükümlülüğünün bulunup-bulunmadığı konusunda bir duraksamaya neden olmaktadır. 3167 sayılı ÇekK m.4, f.2'nin yeni düzenlemesi şu şekildedir:

“Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak, çek hesabı açılmış olan şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilen çek, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.”

Görüldüğü üzere, yeni metinde, eski düzenleme madde 4, f.1, c.1'de yer alan “....ödemek mecburiyetindedir” ifadesi Kanundan çıkarılmış; bunun yerine “....ödenir” ibaresi getirilmiştir. Bu durumda, “kanun koyucunun, muhatabın ödeme yükümlülüğünün bulunmadığını belirtmek amacıyla” böy-

mile karşı sorumlu tutulacağı” şeklinde savunulan görüşün daha doyurucu olduğunu belirtmektedir (bkz. **BAHTİYAR**, s.129).

Bu arada, ibraz süresi içinde ödeme yükümlülüğü bulunan muhatap bankanın, bu yükümlülüğüne aykırı davranması durumunda hangi hukuki hükümlere dayanılarak dava edilebileceği konusunda açıklama ve değerlendirmeler için bkz. **KENDİGELEN**, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 593-597; **NARBAY**, s.20-24; **TEKİL Müge**, s.39-42. Yazarın, muhatabın hamile karşı hukuki sorumluluğunun niteliğini (temelini) haksız fiile ilişkin hükümlere dayandırması yönündeki kişisel görüşünün eleştirisi için bkz. **NARBAY**, s.23-24; aynı doğrultuda **KENDİGELEN**, Çekte Kısmi Karşılık, s.491, dp.5. **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak-1997, s.1203. Yazar da, muhatap bankanın ÇekK m.4, f.1, c.1 hükmü uyarınca, “kanundan dolayı borçlu” durumuna sokulduğunu; bunun sonucunda da, hamile arasında herhangi bir akdî ilişki bulunmadığı halde, kendisine, süresinde ibraz edilen çeki ödeme mecburiyetinin yüklendiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde **ÖZTAN**, Kıymetli Evrak-1999, s.267-268. **BATTAL Ahmet**, Karşılığı Bulunmasına Rağmen Çek Bedelini Ödemeyen Bankanın Hamile Karşı Hukuki Sorumluluğu, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.I, S.2, Prof.Dr. Naci **KINACIOĞLU**'na Armağan, Ankara, 1997, s.75-78. Yazar, muhatabın hamile karşı hukuki sorumluluğunun kaynağını “*asli edimi bulunmayan kanuni borç ilişkisi teorisi*” ile açıklamakta, banka ile müşteri arasında “davranış yükümlerinden doğan” ve “güven borcu doğuran” bir hukuki ilişki bulunduğunu; bu ilişkinin de, taraflara birbirlerine zarar vermeme yükümü yüklediğini belirttiğinden sonra; ortada kanundan kaynaklanan bir hukuki ilişki ve ilişkiden doğan “zarar vermeme borcu”nun bulunduğunu ve bu borcun ihlâl edilmesinin haksız fiil değil “sözleşmeden doğan borcun ihlâlî” kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini; böylece, zarara gören kişinin hem ispat hem de zamaşımı yönünden daha elverişli bir dava hakkına kavuşturulmuş olacağını ifade etmek suretiyle, bizim savunduğumuz görüşle paralellik arz eden bir çözüm ortaya koymaktadır (s.77 ve s.81). **CAN**, s.69-72. Ancak yazar, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, hamilin ibraz süresi içinde karşılığı bulunan çek bedelini ödemeyen muhataba karşı bir talep hakkının bulunmadığı görüşündedir.

le bir değişikliğe gittiği gibi bir düşünce ortaya atılabilir. Ancak, 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı ÇekK m.4, f.1, c.1'in "ödenir" şeklindeki yeni ifadesi, kanaatimizce, muhatabın ödeme yükümlülüğü konusunda bir değişiklik getirmemiştir⁶³. Bir başka deyişle, yeni düzenlemenin "ödenir" şeklindeki ifadesine rağmen, "ibraz süresi içinde" ibraz edilen "geçerli (m.4, f.2'nin yeni ifadesine göre, 'koşullarına uygun') ve "karşılığı var olan" bir çeki muhatap banka "ödemek zorundadır". Muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün devam ettiğine ilişkin bu görüşümüzü, aynı maddenin 3 üncü fıkrasının birinci cümlesine (m.4, f.3, c.1), 15 nci madde düzenlemesine ve de 4 üncü maddeyi değiştiren 4814 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine ilişkin gerekçeye dayandırmaktayız.

İlk olarak, 3167 sayılı ÇekK m.4, f.2, c.1, "*Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın ödeme yükümlülüğü, 10 uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır*" hükmünü içermektedir. Bu düzenlemede, muhatap bankanın "ödeme yükümlülüğü"nin bulunduğu "açıkça" ifade edilmektedir. Buna göre, muhatabın ödeme yükümlülüğü, kural olarak "çek hesabında bulunan miktarla" sınırlıdır. Ancak, banka ÇekK m.10, f.1 hükmü uyarınca her bir çek yaprağı için üçyüzmilyon liraya kadar sorumlu olduğu için, çek hesabında bulunan miktar üçyüzmilyon liranın altında ise, muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü çek hesabında bulunan miktar değil, üçyüzmilyon liradır; banka çek hesabında bulunan miktarı üçyüzmilyon liraya tamamlayacaktır (ÇekK m.10, f.1, c.1). *İkinci olarak*, 4814 sayılı Kanunun 13 üncü maddesiyle değişik 3167 sayılı ÇekK m.15 düzenlemesinde "*3, 4, 5, 7, 9 ve 11 inci maddeler ile 13 üncü maddenin birinci fıkrasındaki yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında ağır para cezasına hükmolunacağı*"nın öngörülmesi, bankanın çekin karşılığını "ödeme yükümlülüğü"nin devam ettiğinin yine açık bir göstergesidir⁶⁴. Nihayet, 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.4'ün değiştirilmesine ilişkin 4814 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin gerekçesinde de muhatap bankanın madde metninde yer alan "ödenir" ifadesine karşın "ödeme yükümlülüğü"nin bulunduğu "açıkça" ortaya konulmaktadır. Burada öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, değişiklik öncesi 4 üncü madde metninde yer alan "banka..... karşılığı

⁶³ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, s.5. Yazara da, her ne kadar, TTK'da muhatap bankanın hamile karşı ödeme yükümlülüğünün bulunduğuyla ilişkin bir düzenleme yer almadığı görüşünde ise de, 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı ÇekK m.4, f.1, c.1'in "ödenir" şeklindeki ifadesinin muhatabın, Çek Kanunu hükümlerine göre, ödeme yükümlülüğü açısından bir yenilik öngörmediğini ifade etmektedir.

⁶⁴ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, s.5.

bulunan çeki **ödemek mecburiyetindedir** (f.1, c.1)” şeklindeki ifadelerin hangi amaçla “Koşullarına uygun ve karşılığı olan çek.....ödenir” olarak yeni düzenlemede yer aldığına ilişkin madde gerekçesinde hiçbir açıklama bulunmamaktadır. Dolayısıyla, eğer kanun koyucu yeni madde düzenlemesindeki bu ifade değişikliği ile, muhatap bankanın karşılığı bulunan bir çeki ödeme zorunluluğunun bulunmadığını amaç edinmiş olsaydı, bu durumu maddeye ilişkin gerekçede açıkça ortaya koyardı⁶⁵. Oysa maddeye ilişkin gerekçeye baktığımızda (4814 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine ilişkin gerekçe), kanun koyucunun daha çok, bir başka çalışmanın konusu yapacağımız, “çekte kısmî karşılık bulunması” durumunda ödemelerin nasıl yapılacağına ilişkin olarak getirdiği somut hükümle (m.4, f.3, c.2) ilgili açıklamalar yaptığı (madde gerekçesi, f.1, f.2 ve f.3) görülmektedir. Diğer taraftan, kanun koyucunun, daha somut bir delil olarak, maddeye ilişkin gerekçenin ikinci fıkrasında, *“Bu nedenle, bankalara, kısmî karşılığı bulunan çekleri, çek aslının bankada bırakılması şartıyla ödeme zorunluluğu getirilmektedir”* şeklindeki ifadeleri, muhatap bankanın ibraz süresi içinde kısmî karşılığı bulunan bir çeki ödeme zorunda olduğunu vurgulamakta; kısmî karşılığın ödenmesi zorunlu olduğu durumda ise tam karşılığın muhatap banka tarafından ödenmesi zorunluluğu da evleviyetle söylenebilecektir.

Ayrıca, m.4, f.1, c.1’in yeni ifadesinde yer alan ve bir çekin *“koşullarına uygun”* olduğu takdirde ödeneceğinin belirtilmesine de kanaatimizce ihtiyaç bulunmamaktadır. Çünkü, muhatap bankanın “meşru hamile” geçerli bir ödeme yapabilmesi için, mutlaka ortada “çek” olarak nitelendirilebilecek “geçerli bir kambiyo senedi”nin bulunması zorunludur⁶⁶. Bu durum, TTK m.695, f.2, m.707, f.1 ve f.2, m.711, f.2 ve 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.4, f.1, c.1’de “çek”in ödeneceği belirtilmek suretiyle dolaylı bir şekilde ortaya konulmuştur⁶⁷. “Çek” ise, TTK m.692, 693 ve yeni değişikliklerle birlikte ÇekK m.4, f.2’ye göre düzenlenmiş senettir. Daha açık bir anlatımla, muhatap bankanın ödenmek üzere kendisine ibraz edilen bir senedin öncelikle “çek” olup olmadığını kendiliğinden incelemesi ve eğer ortada herhangi bir nedenle “çek olarak nitelendirilebilecek” bir senet söz konusu

⁶⁵ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, s.5. Yazar, bu konudaki gerekçesini *“Esasen Hükümet Tasarısında; bankaları çeki ödeme yükümlülüğünden kurtarmak için maddenin değiştirildiğine dair herhangi bir açıklama da bulunmamaktadır”* şeklindeki ifadeleriyle ortaya koymaktadır.

⁶⁶ GÖLE, Çek Hukuku, s.142-143; TEKİL Müge, s.18; NARBAY, s.20.

⁶⁷ DOMANIÇ, s.608; REİSOĞLU, 2. Bası, s.201; GÖLE, Çek Hukuku, s.143. Yazar, ÇekK m.4, f.1’de öngörülen muhatap bankanın ödeme yükümlülüğünün “bir çekin” ödeme için kendisine ibraz edilmesi haline hasredildiğini ifade etmektedir. TEKİL Fahiman, s.193.

değilse, bu durum yasada “açıkça” belirtilmemiş olsa bile, ödeme yapmaması gerekmektedir⁶⁸.

Sonuç olarak, 19 Mart 1985 tarihli ÇekK m.4, f.1’in “.....ödemek mecburiyetindedir” hükmü ile bütün tereddütleri ortadan kaldıracak şekilde “muhatabın ibraz süresi içinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan bir çeki ödeme yükümlülüğü”, 4814 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi ile değişik 3167 sayılı Kanun m.4, f.2, c.1’in yeni “.....ödenir” şeklindeki ifade biçimine karşın, yukarıda ortaya koyduğumuz gerekçelerle, devam etmektedir. Bununla birlikte, muhatap, ödeme yapmadan önce “hamilin vergi kimlik numarasını saptamak” durumundadır⁶⁹.

68 Çeker, değişiklikten önceki düzenlemede, bankaya çekin unsurlarını kontrol yükümlülüğünün açıkça getirilmediğini, yeni düzenlemenin bu hususu “açıkça hükme bağlamak suretiyle muhatap bankanın eksik unsurlu çekleri ödeme yükümlülüğünün bulunmadığını vurguladığını” ifade etmektedir (ÇEKER, s.4). Kanaatimizce, yukarıda metin içerisinde de açıkladığımız gibi, kanun koyucu bu durumu “açıkça” vurgulamamış olsa(ydı) bile, muhatap banka “koşullarına uygun olmayan bir çeki” ödememe ile yükümlüdür; buna aykırı davranışı muhatap bankayı keşideciye karşı sorumlu duruma düşürecektir.

69 “Hamilin vergi kimlik numarasının sorulması” 3167 sayılı ÇekK m.4, f.1, c.3’de 2.4.1998 tarih ve 4358 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle öngörülmüştür. Anılan cümle hükmü, “*Muhatap bankanın çek hesabı açılmış şubesi dışındaki herhangi bir şubesine ibraz edilen çek, karşılığı o şube tarafından provizyon (karşılık) istenmek ve hamilin vergi kimlik numarası tespit edilmek suretiyle ödenir*” şeklinde ifade edilmiştir. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı ilk olarak “*Vergi Kimlik Numarası Kullanımının Yaygınlaştırılması Hakkında Vergi Kimlik Numarası Genel Tebliği / Sıra No: 1 (RG. 18 Nisan 1998 t. ve S.23317)*”ni yayımlamış ve burada “*262 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile uygulanması öngörülenler dışında kalan işlemler için vergi kimlik numarası aranılmayacağı*” belirtilmiş; daha sonra 23.6.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4389 sayılı Bankalar Kanununun 20 nci maddesinin 4 üncü fıkrasında, “*Bankaların, kimliklerini ve vergi kimlik numaralarını belgelemeyen müşterileri adına mevduat, kredi ve her ne ad altında olursa olsun hesap açmaları, sözleşme düzenlemeleri, havale ve kambiyo hizmetleri ile diğer bankacılık ve mali hizmetleri vermeleri yasaktır. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin esas ve usuller Kurumun görüşü alınarak Maliye Bakanlığınca düzenlenir.....*” hükmü yer almış ve son olarak Maliye Bakanlığı, “*Vergi Kimlik Numarasının Tespiti ve Kullanımı, Bankacılık İşlemleri, Diğer Mali İşlemler, Vergi Kimlik Numarasının Tespiti İle İlgili Diğer Hususlar Hakkında Vergi Kimlik Numarası Genel Tebliği / Sıra No: 2 [RG., 19 Haziran 2001 t. ve S.24437 (1. Mükerrer)]*”ni yayımlamıştır. Bu Tebliğin “II- Bankacılık İşlemleri” üst başlığı altında yer alan “*5. Çek ve Senet (Bono) İşlemleri*” düzenlemesine göre “*Bankalar (T.C. Merkez Bankası dahil), 1.9.2001 tarihinden itibaren çek karnesi verecekleri müşterileri ile her ne ad altında olursa olsun tahsil için alınan çek bedellerinin ödenmesinden önce ödeme yapılacak kişiler ile tahsile kabul edecekleri senetler ve senet karşılığı kullanacakları avans kredilerinde teminata alacakları senetleri, tahsilat ve teminat için kabul etmeden önce senedi tahsile veya teminata veren kişinin vergi kimlik numarasının tespiti ve kullanımı ile ilgili işlemleri yapacaklardır*”. Dolayısıyla 4814 sayılı Kanunla değişik 3167 sayılı ÇekK m.4, f.2, c.1’in “*...hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir*” şeklindeki yeni düzenle-

IV- SONUÇ

4814 sayılı Kanun ile 19 Mart 1995 tarih ve 3167 sayılı Çek Kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi de değişiklikten önceki madde başlığı “Çek karneleri” olan 3 üncü maddede gerçekleştirilmiştir. “Çek defterleri” başlıklı yeni 3 üncü maddenin 2 nci fıkrasında bir çekte bulunması gerekli olan unsurlar “çek hesabının bulunduğu şube adı”, “keşidecinin hesap numarası” ve “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” olarak belirtilmiş; ancak, “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” dışındaki iki unsurun bir çek yaprağında yer almamış olmasının ve T.C. Merkez Bankasınca yayımlanan bir Tebliğ ile (2003/1) belirlenen çeklerin baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği “açıkça” hükme bağlanmıştır. Böylece değişiklikten önceki 3 üncü maddenin 1 inci fıkra düzenlemesi karşısında özellikle öğretilerde ortaya çıkan, bir çekte yer alması gerekli olan

mesi, muhatap bankanın “hamillerin vergi kimlik numaralarını sormaları” ve ondan sonra ödeme yapmaları konusunda bir yenilik öngörmüş değildir (muhatap bankanın hamile vergi kimlik numarası sorması ile ilgili yasal dayanakları yukarıda ayrıntılı olarak açıkladık). Bu nedenle *Reisoğlu*'nun “*Yeni düzenlemede hamilin kimlik numarasının (vergi kimlik olacak) saptanmasından sonra ödeme öngörüldüğünden, hamiline yazılı çeklerin ödenmesinde kişinin kimlik bilgilerinin alınması şeklindeki uygulama da yasalasmış olmaktadır*” şeklindeki açıklamaları, yukarıda verdiğimiz bilgiler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan *Çeker*, vergi kimlik numarası bulunmayan hamile, muhatap bankanın, vergi kimlik numarasının verilmesine ilişkin talep formunun doldurulması kaydıyla ödeme yapması gerektiğini; aynı şekilde, vergi kimlik numarası bulunduğu halde hatırlamayan çek hamiline numarayı temin etmesi için uyarıda bulunulması ve numara bildirilmediği sürece ödeme yapmaktan kaçınılması gerektiğini belirttikten sonra; bu durumda çek bedelinin sonradan hesaptan çekilmesi nedeniyle ibraz anda karşılığı olan çekin karşılıksız hale gelme rizikosu ortaya çıkacağını; bu durumda muhatap bankanın tedbirli davranarak çek bedelini hesaba bloke koymak suretiyle güvence altına alınmasının yerinde olacağını ileri sürmektedir. Kanaatimizce yazarın, burada ortaya koyduğu düşüncelerin ilk kısmı yerinde olmakla birlikte, vergi kimlik numarasının hamil tarafında tedarik edilinceye kadar muhatap bankanın çek bedelini hesaba bloke koymak suretiyle güvence altına almasına ilişkin görüş isabetli değildir. Çünkü, muhatap banka için, hamilin vergi kimlik numarasını tespit etmek ve ondan sonra ödeme yapmak yasal bir yükümlülüktür. Yani, vergi kimlik numarasını bildirmeyen (ibraz etmeyen) hamile muhatap banka ödeme yapmayacaktır. Hamil, vergi kimlik numarası henüz yoksa, en yakın vergi dairesinden bu numarayı temin edecektir. Bu arada, keşidecinin çek hesabı üzerinde, kural olarak, dilediği şekilde tasarrufta bulunabilmesi mümkündür. Çünkü, keşideci çek hesabından çek bedelini çekmek suretiyle çeki karşılıksız bırakırsa bunun sonuçlarına katlanacak kendisidir. Dolayısıyla, muhatap bankaya, örneğin hamilin vergi kimlik numarasını temin edinceye kadar geçen sürede çek bedelini bloke hesaba alma tedbirini bir yükümlülük olarak öngörmek kanaatimizce kabul edilemez. Uygulamadan edindiğimiz bilgilere göre, hamil vergi kimlik numarasını muhatap bankaya ibraz etmediği takdirde, ödeme yapılmamakta ve hamile bu numarayı temin ederek çeki tekrar ibraz etmesi gerektiği ifade edilmekte ve ancak bu numara getirildiği takdirde ödeme yapılmaktadır.

unsurlar konusundaki görüş farklılıkları, somut ve açık bir hüküm ile giderilmiş; buna karşılık, bir çekte bulunması zorunlu unsurlara “hesap sahibinin vergi kimlik numarası” yeni bir unsur olarak eklenmiştir.

Aynı zamanda, bir senedin 3167 sayılı Çek Kanunu kapsamında ne zaman çek olarak kabul edileceği maddeye yeni eklenen 3 üncü fıkra hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, TTK m.692’de belirtilen unsurları taşımayan senetler 3167 sayılı ÇekK kapsamında çek olarak kabul edilmez; ancak, m.693 hükmü saklıdır. Maddeye eklenen bu fıkra hükmü kanaatimizce, bir çekte yer alması gereken unsurlar konusunda yeni bir duraksamaya neden olacak niteliktedir. Çünkü bir taraftan, çekten söz edebilmek için TTK m.692 ve 693 hükümlerine bakılması gerektiği açıkça ortaya konulurken, ki bu maddelerde hesap sahibinin vergi kimlik numarası yer almamaktadır; diğer taraftan, bir çekte hesap sahibinin vergi kimlik numarasının bulunması gerektiği ÇekK m.3, f.2, c.2 hükmüyle öngörülmektedir. Bu duraksamayı gidermek açısından en isabetli yol, ÇekK m.3, f.3’ün madde metninden çıkarılması ya da fıkra metninde ikinci fıkra düzenlemesini de dikkate alacak şekilde bir değişiklik öngörülmesidir.

4814 sayılı Kanunla yapılan bir başka değişiklik ise “İbraz ve ödeme” başlıklı ÇekK m.4’te gerçekleştirilmiştir. 19 Mart 1985 tarihli 3167 sayılı ÇekK m.4, f.1 o zamana kadar öğreti ve uygulamada yoğun tartışmalara neden olan ve kanaatimizce zaten TTK açısından var olan “muhatabın ödeme yapma yükümlülüğü” konusundaki tüm duraksamaları giderecek bir düzenleme öngörmüş ve muhatap bankanın “ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetinde” olduğunu hükme bağlamıştır. Buna karşılık yeni 4 üncü maddenin 2 nci fıkrasında “koşullarına uygun ve karşılığı var olan çekin, ibraz edildiğinde ödeneceği” belirtilmiş, açıkça eski metinde olduğu gibi ödeme mecburiyetinden söz edilmemiştir. Maddenin yeni metnindeki “ödenir” ifadesine rağmen, kanaatimizce, muhatap bankanın ibraz süresi içinde ibraz edilen ve karşılığı bulunan geçerli bir çeki, meşru hamile ödeme yükümlülüğünde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Muhatabın ödeme yükümlülüğünün bulunduğuna ilişkin düzenlemeler gerek ÇekK m.4, f.2, c.1 gerek m.15 hükümlerinden açıkça anlaşıldığı gibi madde 4’ün yeni metnine ilişkin gerekçede de muhatabın ödeme yükümlülüğünün en azından bir takdir hakkına dönüştürülmek istendiğine ilişkin herhangi bir açıklama da yer almamaktadır.